Ghid și bunele practici pentru întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova care furnizează produse eficiente din punct de vedere energetic și echipamente pentru energie regenerabilă

februarie, 2022

Sergiu Robu este autorul principal al acestui studiu. Oleg Dzioubinski și Nadejda Khamrakulova de la directoratul pentru Energie Durabilă al Comisiei Economice Europeane al Națiunilor Unite, a contribuit la raport prin revizuire și comentarii. Contribuții valoroase la raport au fost oferite de respondenții la sondaje și de participanții la interviuri, în special: Iulian Lesnic, „CET-NORD” SA; Olga Popa, ”Moldova Agroindbank”; colegii de la Institutul de Energetică și; ODIMM Moldova.

Cuprins

Rezumat 8

Introducere 9

1 Analiza mediului cu care se confruntă IMM din domeniul produselor și serviciilor eficiente energetic și echipamentelor de energie regenerabilă din Republica Moldova ca urmare a crizei Covid-19 13

1.1 Impactul mediului de lucru asupra IMM din Republica Moldova ca urmare a crizei Covid-1914

1.2 Descrierea condițiilor specifice cu care se confruntă IMM din Republica Moldova în noul mediu de lucru 22

2 Măsurile Guvernului Republicii Moldova 24

3 Cele mai bune practici în domeniul eficienței energetice pentru răspunsul IMM la criza Covid-19 și redresarea post-criză în Republica Moldova 26

3.1 Echipamente eficiente energetic în sectorul clădirilor 26

3.2 Echipamente eficiente energetic în sectorul industrial 27

3.3 Eficiența energetică în iluminatul stradal 27

3.4 Eficiența energetică în generarea de energie 28

4 Cele mai bune practici în domeniul energiei regenerabile privind răspunsul IMM la criza Covid-19 și redresarea post-criză în Republica Moldova 29

4.1 Sisteme solare fotovoltaice 29

4.2 Energia eoliană 29

4.3 Energie electrică din biogaz 29

5 Evaluarea impactului social și de gen al crizei Covid-19 asupra IMM 31

6 Îndrumar pentru IMM care furnizează produse eficiente energetic și echipament de energie regenerabilă privind accesul la finanțare, piețe și tehnologii avansate (inclusiv posibila reprofilare) în Republica Moldova 33

6.1 Măsuri practice pentru IMM care furnizează produse și servicii eficiente energetic pentru a avea acces la piețe, finanțare și tehnologii avansate 33

6.2 Măsuri practice pentru IMM care furnizează echipamente de energie regenerabilă pentru a avea acces la piețe, finanțare și tehnologii avansate 34

6.3 Oportunități de reprofilare a IMM după criza Covid19 35

7 Recomandări către Guvernul Republicii Moldova în crearea unui mediu favorabil de politici și legislație pentru IMM pentru a încuraja furnizarea de produse și servicii eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă 36

7.1 Recomandări către Guvern pentru elaborarea de politici 36

7.2 Recomandări către Guvern pentru elaborarea de stimulente financiare 37

Referințe 39

Anexa 1. Chestionar privind impactul COVID-19 asupra IMM din Republica Moldova din domeniul furnizare de produse eficiente energetic și de echipamente pentru energie regenerabilă. 40

Lista deTabele

Tabelul 1. Definiția IMM în Republica Moldova 10
Tabelul 2. Principalii indicatori ale IMM în 2020 10

Lista de Figuri

Figura 1. Numărul de entități de afaceri per secor de activitate și dimensiune, mii., 2020 11
Figura 2. Impactul COVID19 asupra IMM. 15
Figura 3. Distribuirea IMM. 16
Figura 4. Distribuirea angajaților. 16
Figura 5. Răspunsul IMM la restricțiile de lucru 17
Figura 6. Răspunsul IMM la întreruperea lanțului de aprovizionare. 18
Figura 7. Răspunsul IMM la angajamentele financiare. 19
Figura 8. Răspunsul IMM la provocările financiare. 20
Figura 9. Impactul COVID19 asupra cifrei de afaceri. 21
Figura 10. Impactul COVID 19 asupra salariilor IMM. 32
Figura 11. Impactul COVID 19 asupra orelor de lucru ale IMM. 32

Acronime și abrevieri

CAD	Deficitul Conturilor Currente
CPD	Documente de Program a țării
ACM	Apă Caldă Menajeră
BCE	Banka Cental Europeană
EE	Eficiența Energetică
ESCO	Companie de Servicii Energetice
ETF	Fondația Europeană de instruiri
UE	Uniuniea Europeană
PIB	Produsul Intern Brut
HoReCa	Hotele, Restaurante, Catering
FMI	Fondul Monetar Internațional
IPCF	Platforma Internațională de Finanțare Sustainabilă
IT	Technologii Informaționale
ITC	Technologii Informaționale de comunicare
KfW	Banka KfW
LED	Light-Emitting Diode
FISM	Fondul de Investiții Sociale a Moldovei
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
BNM	Banka Națională a Moldovei
NGFS	Rețeaua de Bănci Centrale și Supraveghetori pentru înverzirea Sistemului Financiar (Network of Central Banks and Supervisors for Greening the Financial System)
ONG	Organizații Non-governamentale
ODIMM	Organizația de Dezvoltare a Intreprinderilor Mici și Mijlocii
PBoC	People's Bank of China
PPP	Parteneriat Public-Privat
FV	Fotovoltaic
RE	Energie Regenerabilă
RES	Energy Surse de Energie Regenerabilă
R&D	Cercetare și Dezvoltare
UNDA	Agenda de Dezvoltare a Națiunilor Unite
CEE ONU	Comitetul Economic pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite
UNWOMEN	Entitate a Națiunilor Unite pentru egalitatea de gen, cunoscută deasemenea ca UN Women
TVA	Taxa pe Valoarea Adăugată
CF	Convertizor de Frecvență

Unități de măsură

Gcal	Giga callorii
GJ	Giga Joul
ktce	Kilotone de cărbune echivalent
kW	Kilowat
kWh	Kilowatt oră
m²	Metri patrați
MW	Megawat
MWh	Megawatt oră
TJ	Tera Jouli
U-value	U-value măsoară conductivitatea termică a materialelor în W/(m² K)
W/(m² K)	Watt pe metru patrat Kelvin

Valuta

Euro	20.1476 Lei
US Dollar	17.5647 Lei

Sursa: Banka Națională a Moldovei, www.bnm.md (din 14 noiembrie 2021)

Rezumat

În timpul etapei de redresare post-Covid-19, rolul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) din domeniul de furnizare a produselor eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă poate deveni crucial dacă li se oferă stimulentele necesare. Aceasta poate fi una dintre modalitățile de a reporni IMM sau chiar de a crea altele noi atunci când oportunitățile de angajare sunt limitate. IMM pot beneficia de ghidări clare privind accesul la finanțare, accesul la piețe, accesul la tehnologii avansate și la un mediu favorabil creat de politicile și legislația corespunzătoare. Acestia vor beneficia, de asemenea, de exemple concrete de implementare cu succes a măsurilor de către IMM, inclusiv reprofilarea care a condus la câștiguri economice semnificative.

La Faza 1 a proiectului „Inițiativa globală către renașterea post-COVID-19 a sectorului IMM”, CEE ONU a elaborat Ghidul și cele mai bune practici pentru IMM la furnizarea de produse eficiente energetic și echipamente de energie regenerabilă. Studiul prezintă exemple de bune practici în sectorul eficienței energetice și energiei regenerabile relevante pentru răspunsul IMM la criza Covid-19 și redresarea post-criză, precum și studii de caz privind măsurile practice pentru IMM în vederea obținerii accesului la piețe, finanțare și tehnologii avansate. Raportul oferă ghidări pentru IMM privind accesul la finanțare, piețe și tehnologii avansate și recomandări guvernelor pentru elaborarea de ghiduri de politici și de scheme de stimulente financiare.

Țările din regiunea CEE ONU pot beneficia de personalizarea Ghidurilor și a celor mai bune practici. Republica Moldova este una dintre țările pilot pentru o astfel de personalizare care să țină cont de condițiile specifice ale țării. Studiul include o analiză a mediului din republica Moldova cu care se confruntă IMM ca urmare a crizei Covid-19; bunele practici în domeniul eficienței energetice și al energiei regenerabile implementate în Republica Moldova care arată modul în care IMM pot răspunde provocărilor actuale sau similare; măsurile pe care IMM din Republica Moldova le pot întreprinde la furnizarea de produse eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă care le-ar ajuta să restabilească încrederea în afaceri; și recomandări către Guvernul Moldovei în crearea unui mediu propice pentru IMM pentru a facilita o redresare economică care să fie în concordanță cu obiectivele de dezvoltare durabilă.

În Republica Moldova, criza severă de sănătate cauzată de COVID-19 a forțat Guvernul să introducă măsuri drastice precum izolare, carantină și restrângerea mobilității, care la rândul lor au afectat mediul de afaceri. Majoritatea IMM au avut un impact semnificativ din cauza pandemiei și s-au luptat să-și mențină activitatea. Imediat au fost necesare măsuri, deoarece companiile nu erau pregătite și erau nesigure cu privire la răspunsul lor din cauza lipsei de cunoștințe relevante și a incertitudinii în planificare.

Pe baza constatărilor studiului a fost elaborat un set de recomandări pentru Guvern și IMM care lucrează în sectorul eficienței energetice și al energiei regenerabile, care le vor spori capacitățile de a depăși criza și de a facilita o recuperare rapidă.

Introducere

Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite (CEE ONU) este unul dintre partenerii care implementează Proiectul Agendei de Dezvoltare a Națiunilor Unite (ADNU) „Inițiativa globală către renașterea post-Covid-19 a sectorului IMM" coordonat de UNCTAD și ESCWA. Scopul general al proiectului este de a consolida capacitatea și reziliența întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) din țările în curs de dezvoltare și economiile în tranziție pentru a atenua impactul economic și social al crizei globale Covid-19. Mai precis, componenta CEE ONU a proiectului este de a sprijini IMM din statele membre să utilizeze îndrumări dezvoltate în mod eficient și cele mai bune practici pentru IMMi la furnizarea de produse eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă.

La etapa de redresare post-Covid-19, rolul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) la furnizarea de produse eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă poate deveni crucial dacă li se oferă stimulentele necesare. Aceasta poate fi una dintre modalitățile de a reporni IMM sau chiar de a crea altele noi atunci când oportunitățile de angajare sunt limitate. IMM pot beneficia de ghidări clare privind accesul la finanțare, accesul la piețe, accesul la tehnologii avansate și un mediu favorabil creat de politicile și legislația corespunzătoare. Acestea vor beneficia, de asemenea, de exemple concrete de implementare cu succes a măsurilor de către IMM, inclusiv reprofilarea care poate conduce la câștiguri economice semnificative.

La Faza 1 a proiectului „Inițiativa globală către renașterea post-COVID-19 a sectorului IMM", CEE ONU a elaborat Ghidul și cele mai bune practici pentru IMM la furnizarea de produse eficiente energetic și echipamente de energie regenerabilă. Studiul prezintă exemple de bune practici în sectorul eficienței energetice și energiei regenerabile relevante pentru răspunsul IMM la criza Covid-19 și redresarea post-criză, precum și studii de caz privind măsurile practice pentru IMM în vederea obținerii accesului la piețe, finanțare și tehnologii avansate. Raportul oferă ghidări pentru IMM privind accesul la finanțare, piețe și tehnologii avansate și recomandări guvernelor pentru elaborarea de ghiduri de politici și de scheme de stimulente financiare.

Țările din regiunea CEE ONU pot beneficia de personalizarea Ghidurilor și a celor mai bune practici. Republica Moldova este una dintre țările pilot pentru o astfel de personalizare care să țină cont de condițiile specifice ale țării. Studiul include o analiză a mediului din republica Moldova cu care se confruntă IMM ca urmare a crizei Covid-19; bunele practici în domeniul eficienței energetice și al energiei regenerabile implementate în Republica Moldova care arată modul în care IMM pot răspunde provocărilor actuale sau similare; măsurile pe care IMM din Republica Moldova le pot întreprinde la furnizarea de produse eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă care le-ar ajuta să restabilească încrederea în afaceri; și recomandări către Guvernul Moldovei în crearea unui mediu propice pentru IMM pentru a facilita o redresare economică care să fie în concordanță cu obiectivele de dezvoltare durabilă.

În Republica Moldova, criza severă de sănătate cauzată de COVID-19 a forțat Guvernul să introducă măsuri drastice precum izolare, carantină și restrângerea mobilității, care la rândul lor au afectat mediul de afaceri. Majoritatea IMM au avut un impact semnificativ din cauza pandemiei și s-au luptat să-și mențină activitatea. Imediat au fost necesare măsuri, deoarece companiile nu erau pregătite și erau nesigure cu privire la răspunsul lor din cauza lipsei de cunoștințe relevante și a incertitudinii în planificare.

În Republica Moldova, IMM reprezintă circa 98% din numărul total de întreprinderi[1] ale țării, și acest sector are o creștere constantă, atât datorită îmbunătățirii mediului de afaceri, cât și a îmbunătățirii cadrului de reglementare aferent activității antreprenoriale.

În Republica Moldova nu există o definiție universală a întreprinderilor mici și mijlocii (IMMi). În conformitate cu legislația națională și sistemul de raportare statistică acceptat, definiția[2] IMM este prezentată în Tabelul 1.

Tabelul 1. Definiția IMM în Republica Moldova

	Numărul de angajați	**Capitalul circulant, Euro**	**Valoarea activelor**
Micro întreprinderi	< 10	500 000	500 000
Întreprinderi Mici	< 50	1.25 Mill.	1.25 Mill.
Întreprinderi Mijlocii	< 250	2.5 Mill.	2.5 Mill.

Surca: Legea privind întreprinderile mici și miglocii, nr. 179/2016

În anul 2020 numărul IMM-urilor a fost de 57,2 mii întreprinderi[3] și reprezintă circa 98,6% din numărul total al întreprinderilor din Moldova. Numărul mediu de angajați în IMM a fost de 316,8 mii, sau 60,1% din numărul total de angajați al întreprinderilor. Veniturile din vânzări ale IMM pe parcursul anului 2020 s-au ridicat la 7450 de milioane de Euro, sau 39,3% din veniturile din vânzări total pe economie. Tabelul 2 prezintă principalii indicatori ale IMM în 2020.

Tabelul 2. Principalii indicatori ale IMM în 2020

	Numărul de întreprinderi		Numărul de angajați		Venit din vînzări	
	mii. entități	Cota din total întreprinderi, %	mii. angajați	Cota din total întreprinderi, %	mil. Euro	Cota din total întreprinderi, %
Total IMM din care:	57.2	98.6	316.8	60.1	7,451	39.3
Mijlocii	1.4	2.3	99.4	18.9	2,398	12.7
Mici	6.3	10.9	114.0	21.6	3,034	16.0
Micro	49.6	85.4	103.5	19.6	2,019	10.7

Sursa: Birul Național de Statistică a Moldovei, www.statistica.md

[1] The Startegy for the development of MSME of Moldova by 2020. HG685/2012 (legis.md)
[2] Conform articolului 4 al Legii întreprinderilor mici și mijlocii, no. 179/2016
[3] National Bureau of Statistics // Press Releases (gov.md)

Analiza indicatorilor IMM arată că în 2020: venitul din vânzări în medie pe întreprindere a fost de aproximativ 130 mii. Euro, sau cu 10 mii. Euro mai puțin (6,8%) decât în 2019; venitul din vânzări per IMM în medie pe angajat a fost de 24 mii. Euro, sau 0,26 mii. Euro (1,1%) mai mult decât în 2019; numărul de angajați în medie pe întreprindere în 2020 a fost mai mic cu 6 persoane.

Cele mai reprezentate sectoare în economia țării sunt sectorul serviciilor și cel de ctivitîți profesionale. În ceea ce privește cifrele, microîntreprinderile sunt dominante în fiecare sector. În anul 2020, cea mai mare parte a IMM și-au desfășurat activitatea în domeniul comerțului, reprezentând 20,5 mii întreprinderi, sau 35,7% din totalul IMM. În industria prelucrătoare au lucrat 4,8 mii IMM sau 8,5% din totalul IMM. Analiza sectoarelor arată, de asemenea, că IMM legate de produse eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă nu fac excepție de la această practică. Figura 1 prezintă numărul de entități de afaceri active pe sectorul de activitate și pe dimensiune.

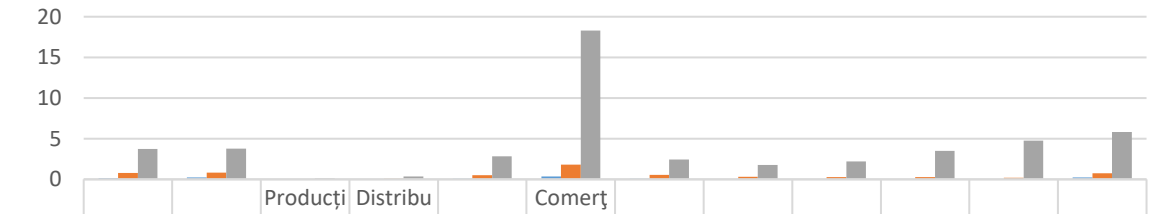

	Agricultura, silvicultura și pescuit	Industria prelucrătoare	Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze,...	Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activit...	Construcţii	Comerţ cu ridicata şi cu amănuntul; întreținerea și repara...	Transport și depozitare	Activități de cazare și alimentație publică	Informații și comunicații	Tranzacţii imobiliare	Activități profesionale, științifice și tehnice	Alte activităţi
Medii	0,2	0,2	0,0	0,0	0,1	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
Mici	0,8	0,8	0,0	0,1	0,5	1,8	0,6	0,3	0,3	0,3	0,2	0,7
Micro	3,7	3,8	0,1	0,4	2,8	18,3	2,5	1,8	2,2	3,5	4,8	5,8

Figura 1. Numărul de entități de afaceri per secor de activitate și dimensiune, mii., 2020

Sursa: Compilate de autor în baza datelor de la Biroul Național de Statistică a Moldovei, www.statistica.md

Sectorul IMM are o natură foarte specifică a activității, determinată de numărul de angajați și de capitalul pe care acestea l-ar putea acumula, ceea ce le face cele mai vulnerabile din economia tarii. Această pondere mare a IMM pe piața muncii și a economiei, combinată cu vulnerabilitatea lor, le face să fie cele mai afectate părți în orice criză, inclusiv în cazul COVID-19. În concluzie, o parte semnificativă a măsurilor din timpul crizei ar trebui să vizeze IMM.

IMM s-au confruntat cu multe probleme în timpul crizei: au fost aplicate blocaje și închideri, ceea ce a afectat scenariul de afaceri de obicei. Oamenii au rămas acasă și numărul de clienți pentru companii a scăzut. Companiile trebuiau să-și organizeze programul de lucru la distanță și lucrul la domiciliu, ceea ce a afectat, la rândul său, producția și capacitatea IMM de a răspunde obligațiilor lor contractuale, ceea ce înseamnă livrarea produselor. Pe de altă parte, închiderea granițelor din țară a afectat procesul de aprovizionare cu materiale. IMM nu erau pregătite să facă față consecințelor crizei imediate și mai ales nu erau pregătite pentru un efect prelungit al pandemiei.

Rolul IMM-urilor în furnizarea de produse eficiente energetic și de echipamente pentru energie regenerabilă poate deveni crucial în perioada pandemiei COVID-19 și în faza de recuperare post-COVID-19. Conform cifrelor despre schimbarea operațiunilor, este clar că IMM din domeniul furnizare de produse eficiente energetic și de echipamente pentru energie regenerabilă trebuie să beneficieze de stimulentele necesare pentru a-și îndeplini rolul crucial. IMM pot beneficia de orientări clare privind accesul la finanțare, accesul la piețe, accesul la tehnologii avansate și un mediu favorabil creat de politicile și legislația guvernamentală adecvate, care reprezintă principalul obiectiv al acestui studiu.

Ponderea mare a IMM pe piața muncii și pe economie, combinată cu vulnerabilitatea lor, le face să fie cele mai afectate părți în orice criză, inclusiv COVID-19. În mod logic, o parte semnificativă a măsurilor din timpul crizei ar trebui să vizeze IMM. Cu toate acestea, nu există un sprijin sufficient pentru IMM afectate de criză.

1 Analiza mediului cu care se confruntă IMM din domeniul produselor și serviciilor eficiente energetic și echipamentelor de energie regenerabilă din Republica Moldova ca urmare a crizei Covid-19

Obiectivul general al studiului este de a efectua o evaluare rapidă a situației IMM din Republica Moldova ca urmare a crizei Covid-19, precum și de a oferi recomandări în îmbunătățirea mediului investițional pentru eficiența energetică (EE) și tehnologii de energie regenerabilă (SER) în perioada de criză și de redresare.

Metodologia utilizată în acest studiu include următoarele instrumente:

- ✓ Colectarea datelor primare printr-un sondaj „Impactul COVID-19 asupra IMM”

În perioada de o lună, a fost realizat un sondaj „Impactul COVID-19 asupra IMM” (vezi Anexa) a sectoarelor industriale și al altor actori în EE și SER. Acest sondaj a fost realizat anonim, iar datele culese au fost analizate pentru a elimina discrepanțele și a agrega răspunsurile. Datorită intervalului de timp scurt și limitat al sondajului, s-au primit 14 răspunsuri de la companiile clasificate drept IMM din Republica Moldova din domeniul EE și SER.

Chestionarul a fost trimis la 369 de companii și IMM (sau: 269 – companii; 100 – auditori energetici și manageri energetici). Respondenții reprezintă 320 de firme administrate de bărbați; și 49 de companii administrate de femei.

- ✓ Colectarea datelor primare prin interviuri cu IMM selectate

Pentru acest studiu, au fost realizate 14 interviuri aprofundate, cu un spectru larg de companii din sectoarele de producție de peleți, servicii de audit energetic și energie regenerabilă. În timpul procesului de interviu s-au strâns informații calitative care să completeze datele cantitative primite din sondaj. Informațiile colectate sunt utilizate și în definirea recomandărilor pentru a permite un mediu de investiții mai bun pentru EE și SRE în IMM din Republica Moldova.

- ✓ Colectarea de date secundare

Pentru unele părți ale studiului s-a studiat alte două publicații: „Analiza sectoarelor economiei afectate de COVID19 realizată de Comitetele Sectoriale ale Republicii Moldova” realizat prin sondajul ETF în anul 2020 (Sondajul întreprinderilor ETF/ODIMM) ; și „Analiza de impact a COVID-19 asupra femeilor”[4] realizată de CPD/UNWOMEN în 2020; „Moldova: Evaluarea impactului COVID-19 și secetei asupra locurilor de muncă, companiilor și gospodăriilor”[5] realizat de Banca Mondială. Sondajele menționate au fost folosite împreună cu sondajul realizat în cadrul acestui studiu pentru a clarifica efectele pe care criza COVID-19 le are asupra fluxurilor de venituri, modului de operare, producției și, în general, asupra mediului de lucru, în special in domeniul livrării de produse eficiente energetic. și de echipamente de energie regenerabilă.

- ✓ Analiza de birou

[4] un woman ro 030920 changed.pdf
[5] Moldova-Economic-Update-Special-Focus-Dec-22-Romanian.pdf (worldbank.org)

În timp ce în prezent literatura globală, și internă, este încă puțină pentru o evaluare riguroasă a impactului Covid-19 asupra mediului investițional ale IMM în ceea ce privește investițiile în EE și SRE, puținele rapoarte disponibile sunt utilizate pe parcursul analizei fie pentru a compara așteptările globale și locale sau pentru a compara efectele așteptate în Republica Moldova.

- ✓ Colectarea surselor de date administrative

Au fost colectate de la Guvern date administrative limitate și selectate pentru a obține o impresie inițială a efectelor crizei asupra IMM. De asemenea, au fost colectate date administrative privind cheltuielile fiscale planificate și executate de la Ministerul Finanțelor, precum și pentru subvențiile speciale pentru industrie de la Ministerul Economiei. O sursă vitală de informare au constituit și bugetul de stat și suplimentul acestuia, precum și toate Hotărîrile Guvernului de la proclamarea stării de urgență. Datele relevante pentru răspunsul pieței muncii și realizarea subvențiilor guvernamentale pentru măsurile de menținere a forței de muncă au fost colectate din diverse surse.

1.1 Impactul mediului de lucru asupra IMM din Republica Moldova ca urmare a crizei Covid-19

Efectele pe care pandemia de COVID-19 le are asupra creșterii economice și a productivității IMM au fost subliniate clar în publicația6 CEE ONU „Linii directoare și bunele practici pentru întreprinderile mici și mijlocii în furnizarea de produse eficiente energetic și de echipamente pentru energie regenerabilă”. Acesta a arătat modul în care IMM răspund la diferitele măsuri și incertitudini care apar din combinația de restricții, măsuri guvernamentale și comportamentul oamenilor. Ciclurile de investiții sunt întrerupte pentru unele dintre IMM și înlocuite cu măsuri de urgență pentru a menține afacerile pe linia de plutire, în timp ce unele dintre IMM văd cum se schimbă piețele și încearcă să-și adapteze modelul de afaceri pentru a face față unei noi realități. În cadrul acestui studiu, aceste efecte sunt analizate în context local.

Afectată de pandemie și de o secetă severă, activitatea economică a Republicii Moldova a scăzut în 2020, PIB scăzând cu 7%7. Principalii factori ai scăderii PIB au fost consumul gospodăriilor, care a scăzut și el cu 7%, urmat de investiții și stocuri. Pe partea ofertei, măsurile de izolare au oprit comerțul și producția industrială, în timp ce o secetă gravă a afectat agricultura. Ocuparea forței de muncă a scăzut la un minim din ultimii cinci ani. În 2021, economia a început să revină treptat, dar majoritatea indicatorilor pe termen scurt rămân în teritoriu negativ.

În 2020, prețurile reduse la energie și cererea internă slabă au dus la o reducere a importurilor cu 10,5%, ceea ce a compensat scăderea volumului exporturilor (-11,5%) și a remitențelor (-0,4%). Drept urmare, Deficitul Conturilor Curente (CAD) s-a redus la 6,7% din PIB de la 9,3% în 2019. Deficitul a fost finanțat în principal din depozite și dețineri de numerar și instrumente de datorii, predominant publice. Datoria externă a atins 70,1% din PIB, cu 8 puncte procentuale (pp) mai mare decât în 2019. Rezervele externe sunt la cel mai mare nivel din ultimii 15 ani de 3,7 miliarde de dolari.

[6] Opportunities for MSMEs in CRM supply (unece.org)
[7] MEU (worldbank.org)

Avansarea reformelor structurale pe termen lung pe fondul măsurilor de redresare economică și al tulburărilor politice este de o importanță majoră. Capacitatea de a atenua impactul crizei și de a sprijini redresarea economică va depinde în mod critic de finanțarea externă, în special de o negociere cu succes a noului program a Fondului Monetar Internațional (FMI). De asemenea, în viitor, Republica Moldova va trebui să abordeze inegalitatea de oportunități și să accelereze crearea de locuri de muncă determinată de sectorul privat. În cele din urmă, după cum arată episodul de secetă severă din 2020, economia este foarte vulnerabilă la condițiile meteorologice.

În Republica Moldova conform studiului8 „Analiza sectoarelor economiei afectate de COVID19 realizat de Comitetele Sectoriale ale Republicii Moldova" realizat prin sondajul ETF în anul 2020 (Sondajul întreprinderilor ETF/ODIMM): circa 68% din companii din sectorul HoReCa; 43% dintre IMM-urile din domeniul turismului; iar 40% din industriile creative sunt închise din cauza COVID-19.

Sondajul studiului prezent arată că aproximativ 90% dintre IMM intervievate (în principal microîntreprinderi) sunt complet închise din cauza COVID-19 în Republica Moldova. Chestionarul (vezi Anexa) a fost trimis la 369 IMM-uri (adică: 269 – companii; 100 – auditori energetici și manageri energetici). Respondenții reprezintă 320 de bărbați; și 49 de femei. Microîntreprinderile care furnizează servicii și produse legate de energie reprezintă o majoritate în Republica Moldova în comparație cu întreprinderile mici și mijlocii și au fost cel mai greu afectate de criză. Figura 2 de mai jos arată rezultatele sondajului.

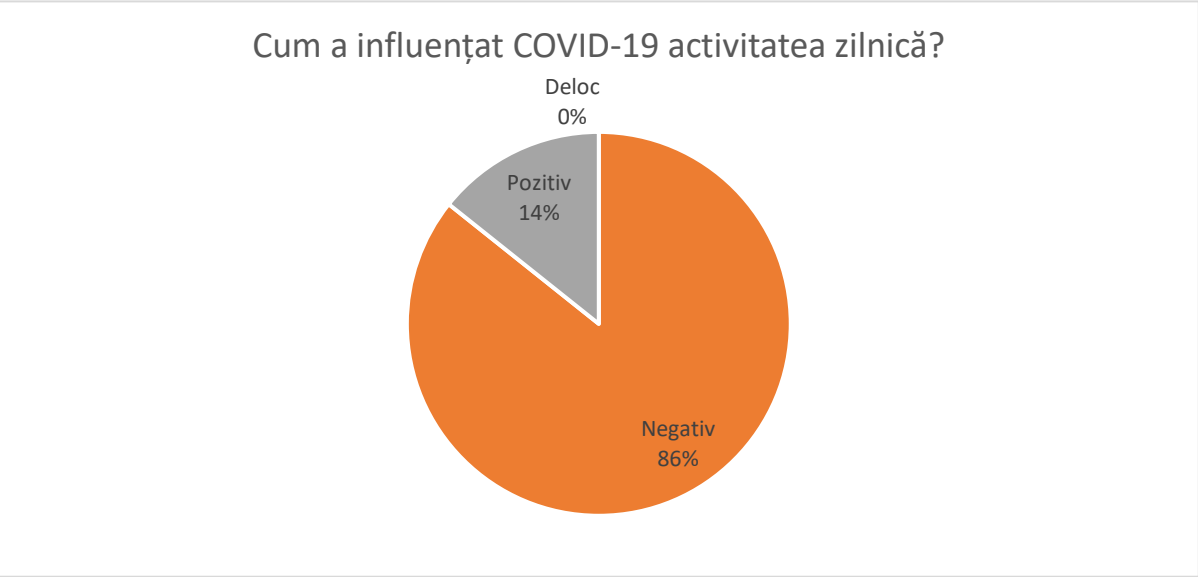

Figura 2. Impactul COVID19 asupra IMM.

Sursa: Chestionar impact COVID-19 asupra IMM

Aproximativ 64% dintre IMM din domeniul furnizare de produse și servicii EE și SER sunt microîntreprinderi; urmate de 22% dintre întreprinderile mici. Sectorul energetic al Republicii Moldova este caracterizat de doar câteva mari întreprinderi energetice ce cuprind doar 7% din totalul întreprinderilor ce furnizează produse și servicii EE și SER. Figura de mai jos arată ponderea companiilor care au participat la sondaj după dimensiune.
.

[8] PRIMA - Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului IMM (odimm.md)

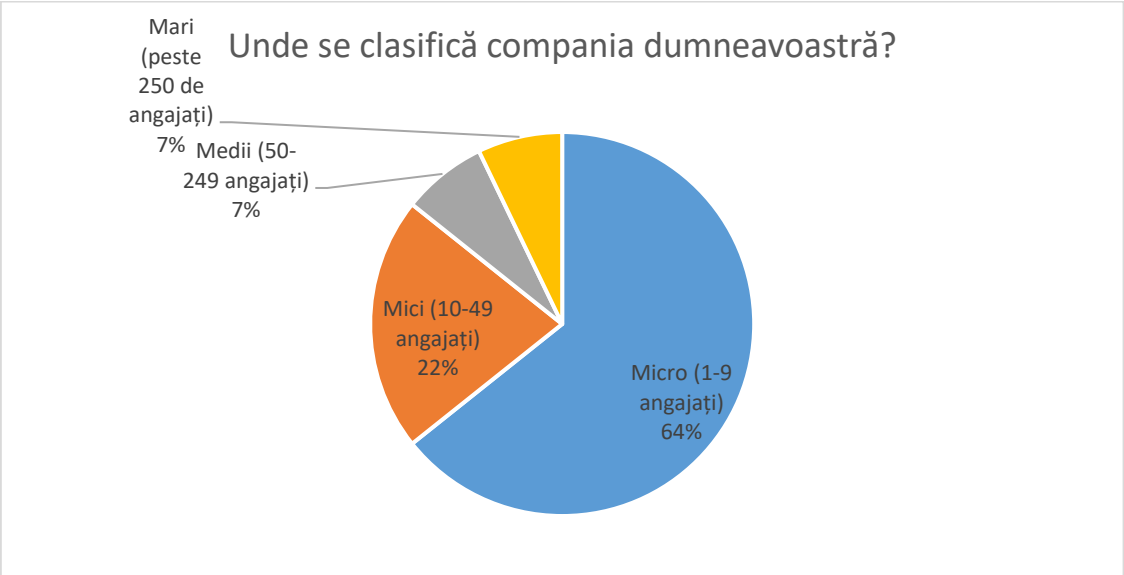

Figura 3. Distribuirea IMM.

Sursa: Chestionar impact COVID-19 asupra IMM

Ponderea salariaților companiilor participante la sondaj reprezintă aceeași pondere ca și a tipurilor de companii, motivul principal este că, majoritatea companiilor din Republica Moldova sunt microîntreprinderi axate pe o anumită activitate. Criza COVID-19 a avut o influență enormă asupra IMM-urilor din țară: a schimbat modul de operare, a afectat resursele umane și finanțele, iar un număr mare de companii nu au putut supraviețui schimbărilor. Figura de mai jos arată numărului de angajați.

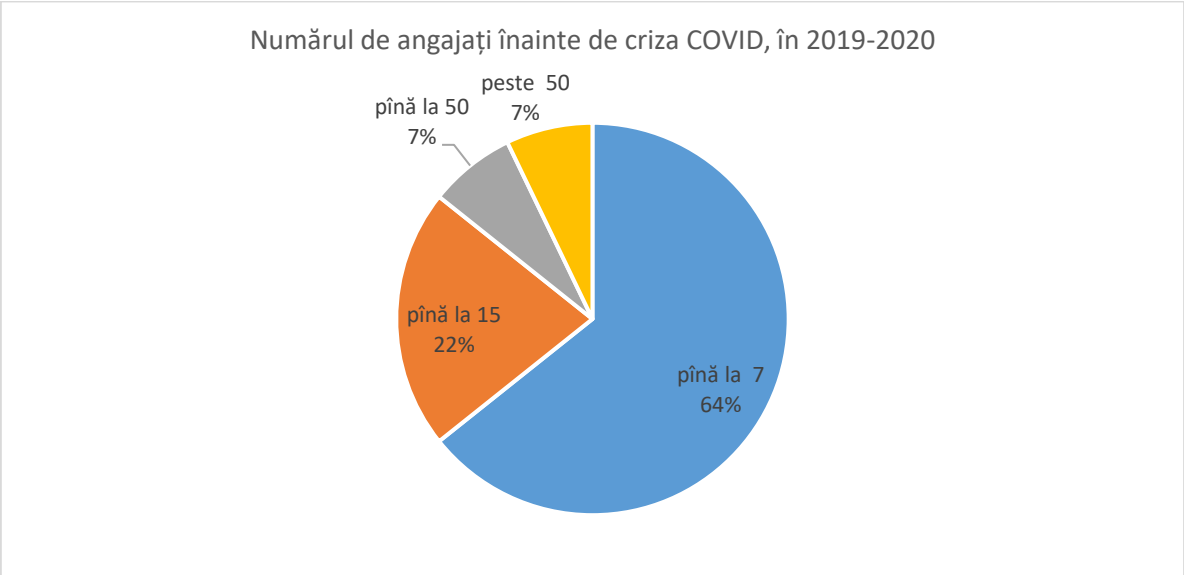

Figura 4. Distribuirea angajaților.

Sursa: Chestionar impact COVID-19 asupra IMM

Microîntreprinderile au fost cel mai greu afectate de criză, 64% dintre companii au declarate că ar trebui să-și închidă afacerea. Motivul principal este lipsa capitalui pentru acoperirea costurilor cu forța de muncă, nevoia de a rambursa împrumuturile și dificultățile în menținerea ofertei.

Ca răspuns la blocarea COVID19, companiile au luat diferite măsuri pentru a se adapta la noua situație.

Aproximativ 86% dintre companii au început să opereze de la distanță din cauza restricțiilor COVID19.
Reducerea timpului de lucru în birouri a fost posibilă pentru activități precum realizarea de proiectare tehnică; Servicii de management al energiei; elaborarea proiectului.

Aproximativ 36% dintre IMM au dezvoltat servicii suplimentare, cum ar fi: întâlniri on-line; vânzări on-line; servicii de transport; dezvoltarea proiectelor și altele.
64% dintre IMM nu au investit în instrumente de tehnologii informaționale și comunicații (TIC), iar această activitate ar fi o prioritate în perioada de redresare.

Aproape 80% dintre IMM nu au încetat să ofere tipul lor de servicii sau produse. Aceasta este legată de focalizarea specifică pe activitate a IMM din Repubica Moldova și de dimensiunea mică a întreprinderilor.

IMM, din cauza dimensiunii și resurselor reduse, nu sunt în măsură să facă față schimbărilor de mediu cauzate de blocarea COVID19. Reziliența lor față de efectele crizei este nesustenabilă pentru perioade mai lungi, iar asistența guvernamentală suplimentară urgentă este necesară a fi implementată în țară. Figura 5 arată răspunsul IMM la blocarea COVID19.

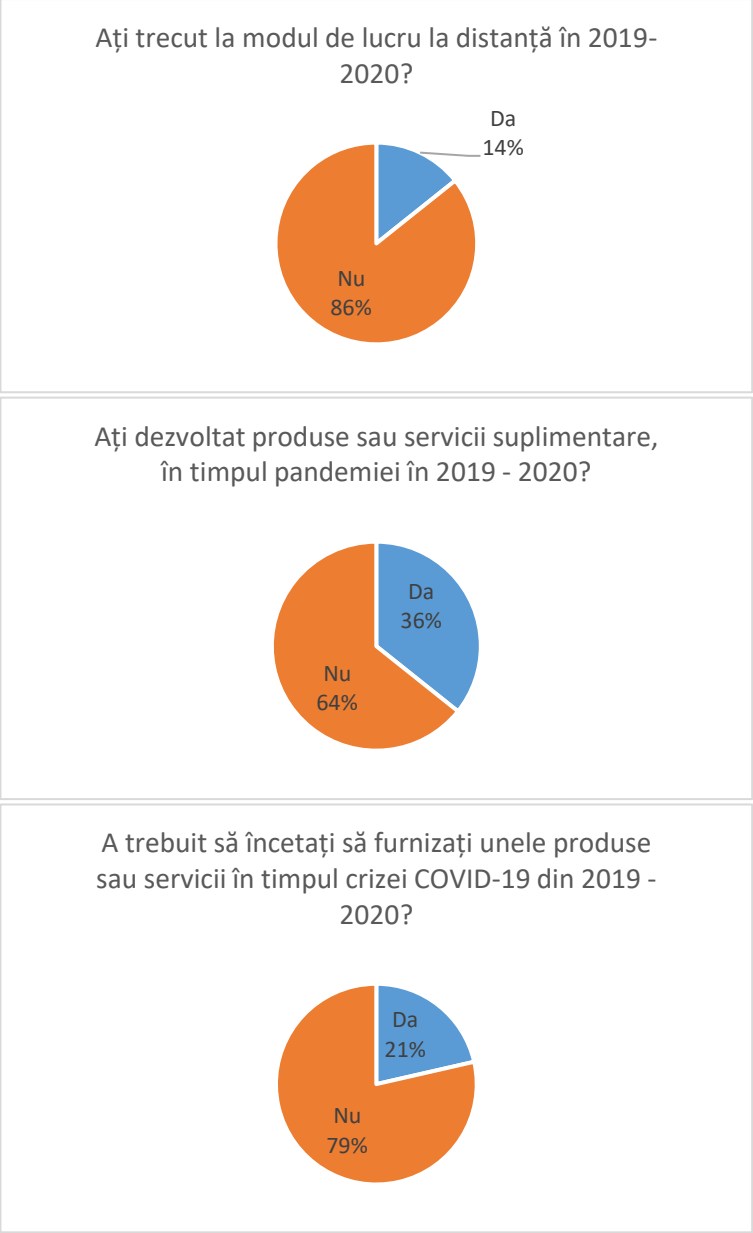

Figura 5. Răspunsul IMM la restricțiile de lucru

Sursa: Chestionar impact COVID-19 asupra IMM

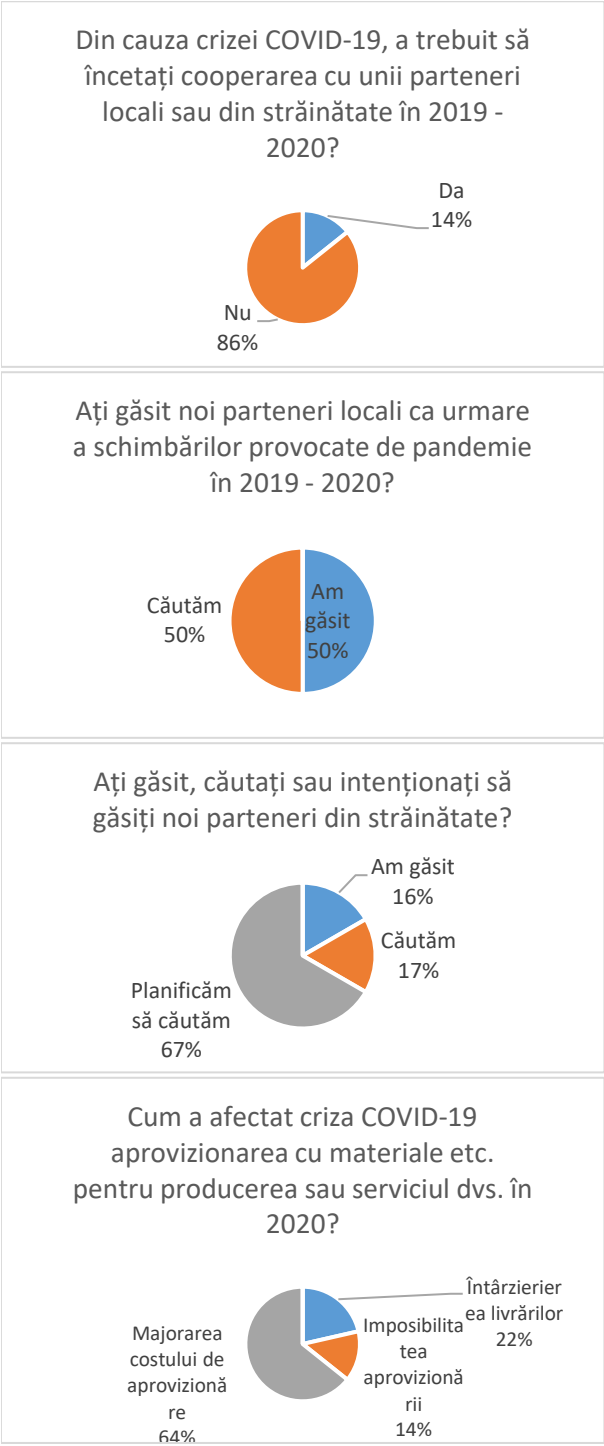

Figura 6. Răspunsul IMM la întreruperea lanțului de aprovizionare.

Sursa: Chestionar impact COVID-19 asupra IMM

Lanțurile de aprovizionare au fost afectate negativ, iar accesul pe piață este fie limitat, fie, în unele cazuri, nu există deloc acces pe piață din cauza măsurilor luate pentru a preveni răspândirea virusului. Consumatorii își schimbă comportamentul pe piață și multe companii o fac întâmpinând ca rezultat scăderi masive ale pieței.

Deși 86% dintre IMM din Republica Moldova au raportat că cooperarea cu partenerii de afaceri existenți nu a fost întreruptă, există dificultăți în accesul pe piață.

Ca urmare, aproximativ 50% dintre IMM au identificat noi parteneri în țară ca urmare a schimbărilor aduse de blocarea pandemiei. Alți 50% dintre respondenți caută noi parteneri naționali pentru a menține sustenabilitatea afacerii.

Republica Moldova este un importator net de tehnologii regenerabile și materiale eficiente din punct de vedere energetic. Aproximativ 67% dintre IMM planifică să identifice noi parteneri în străinătate. Unele companii au reușit cu succes să stabilească noi acorduri de cooperare cu companii din străinătate, adică aproximativ 16% din IMM.

Principalul impact al blocării COVID19 s-a reflectat în creșterea costurilor de aprovizionare cu materiale. Aproximativ 64% dintre IMM au raportat probleme legate de creșterea costurilor. 14% dintre IMM au constatat că nu este posibil să furnizeze materiale pentru funcționare. O altă problemă este întârzierea aprovizionării din cauza restricției COVID19.

Figura 6 rezumă răspunsul IMM din Republica Moldova la problemele lanțului de aprovizionare.

Doar aproximativ 20% dintre IMM din Republica Moldova nu aveau angajamente financiare înainte de criza COVID19. Aproximativ 30% dintre IMM folosesc împrumuturi pentru investiții private; 36% au aplicat microcredite; iar 14% au avut un credit de la o bancă.

Aproximativ 80% dintre IMM au întâmpinat dificultăți în rambursarea împrumuturilor, din cauza COVID19. Cu toate acestea, băncile au oferit IMM posibilitatea de a renegocia planul de plată, uneori chiar acceptând întârzieri la plăți.

Aproximativ 86% dintre organizațiile bancare și de credit au oferit sprijin IMM pentru amânarea plăților împrumuturilor.

IMM care lucrează în sectoarele de eficiență energetică și energie regenerabilă au puțină experiență în aplicarea la programele internaționale de finanțare pentru sprijin suplimentar pentru a depăși provocările cauzate de criza COVID19.

Niciuna dintre IMM care au participat la sondaj nu a atras fonduri de la agenții donatoare sau alte surse pentru cercetare și dezvoltare privind soluțiile tehnice inovatoare și la cerere.

Resursele interne ale IMM au servit principala sursă pentru acoperirea cheltuielilor neașteptate cauzate de COVID19. Niciuna dintre IMM intervievate nu a atras împrumuturi suplimentare pentru organizarea muncii la distanță.

Se recomandă ca IMM să formuleze un plan de dezvoltare pe termen lung, cu un accent specific pe zonele cu potențial puternic de creștere și acces mai ușor la piață.

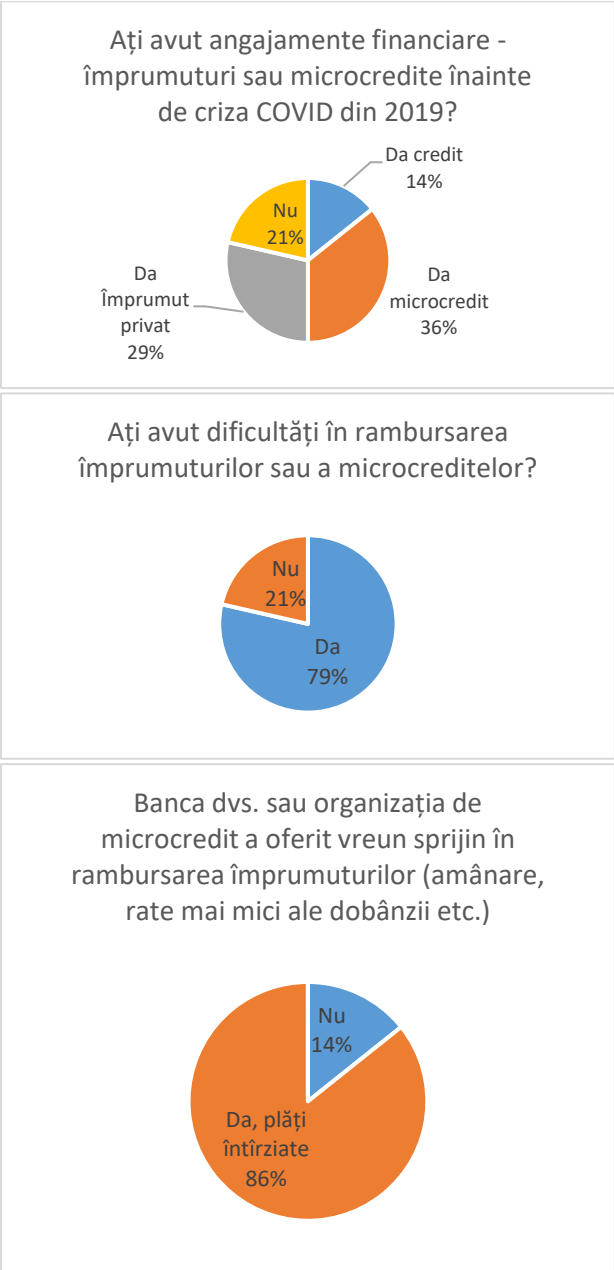

Figura 7. Răspunsul IMM la angajamentele financiare.

Sursa: Chestionar impactul COVID-19 asupra IMM

IMM ar putea implementa noi tehnologii în baza de resursele umane existente, în special în proiectele în care poate fi furnizată asistență la distanță.

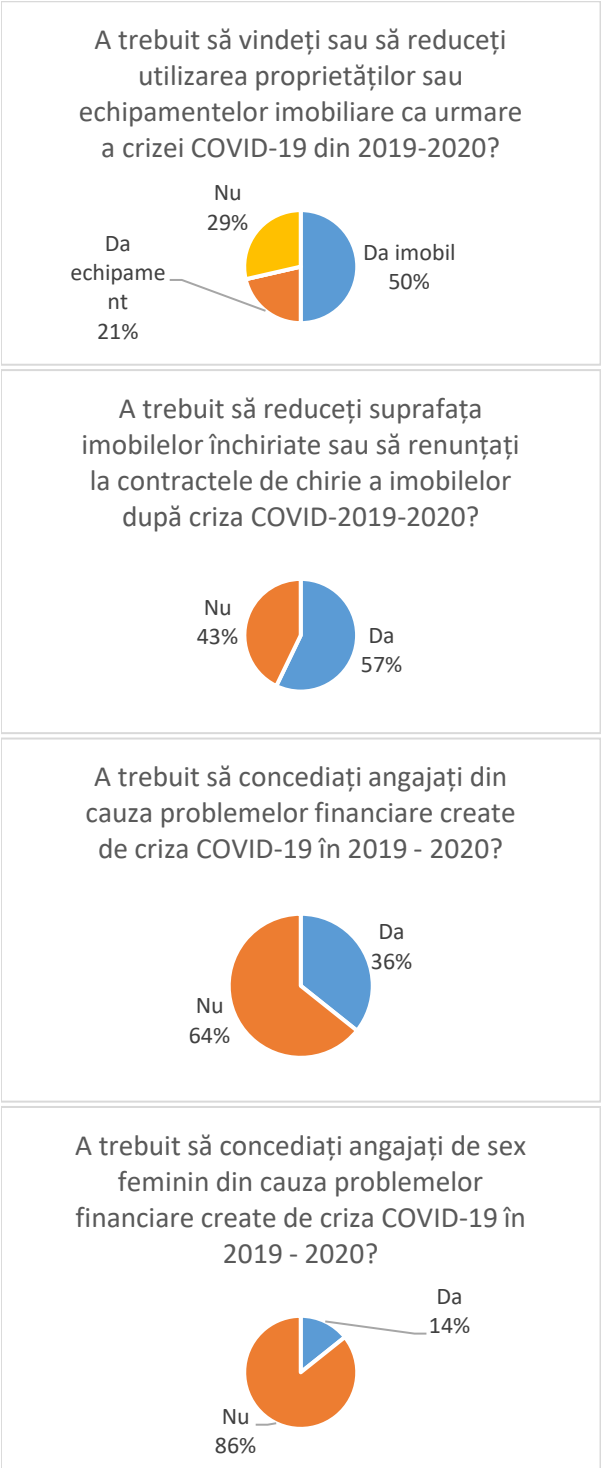

Figura 8. Răspunsul IMM la provocările financiare.

Sursa: Chestionar impact COVID-19 asupra IMM

Ca urmare a muncii de la distanță și a angajamentelor financiare - aproximativ 50% dintre IMM reduc utilizarea imobiliară; aproximativ 20% au oprit utilizarea echipamentelor de producție; și doar aproximativ 30% dintre IMM au reușit să mențină afacerea ca de obicei în timpul crizei COVID19.

Concluzionăm că în perioada post-COVID ar fi util ca IMM să ia în considerare condiții mai flexibile pentru închirierea spațiului și utilizarea echipamentelor. Figura 8 arată răspunsul IMM la provocările financiare.

Restricția de călătorie impuse IMM și rolurile interne de protecție a angajaților împotriva riscurilor legate de COVID19 au avut ca rezultat reducerea spațiului de lucru pentru aproximativ 57% dintre companii. Acest lucru creează un dezechilibru al pieței imobiliare, iar în perioada post-COVID riscul creșterii costurilor pentru chirie este mare.

În perioada post-COVID, ar fi util ca IMM să ia în considerare contracte pe termen lung pentru închirierea spațiului de lucru.

Deși aproximativ 64% dintre IMM au reușit să păstreze angajații calificați, ceilalți 37% au decis să concedieze unele lucruri.

Ar ajuta IMM în perioada post-COVID19 să ia în considerare angajarea cu contract cu fracțiune de normă pentru unele categorii de lucrători non-cheie. Regruparea angajaților existenți în noi domenii ar contribui la creșterea flexibilității IMM la cererea semnificativă.

Aproximativ 86% dintre IMM au reușit să păstreze angajate de gen feminin în timpul crizei COVID19. Rezultatul arată că sectorul IMM din sectorul energetic este condus de bărbați. Femeile ar trebui să se implice mai activ în sectoarele care în mod tradițional sunt dominate de bărbați, cum ar fi inginerie, proiectarea proiectelor, supravegherea proiectelor, procesul de monitorizare și evaluare,...

Instituțiile de cercetare și instruire trebuie să acorde mai multă atenție candidaților de gen femenin în domeniul activităților relevante energiei.

IMM în domeniul de eficiență energetică și produsele de energie regenerabilă operează pe o piață relativ mică, întrucât Republica Moldova este o țară mică. Aproximativ 60% dintre IMM sunt companii de dimensiuni micro care operează într-o zonă specifică dedicată și cu o cifră de afaceri de până la 3000 USD pe an.

Aproximativ 33% dintre IMM din sectorul energetic al țării sunt companii mici, cu o cifră de afaceri de până la 6000 USD pe an. Concluzionăm că IMM acoperă aproximativ 93% din piața de energie și operează pentru o activitate foarte concretă. Sprijinul dedicat în perioada post-COVID19 acestor IMM ar fi de mare ajutor pentru a menține dezvoltarea durabilă a sectorului energetic al țării.

Datorită dimensiunii mici a IMM din țară, aproximativ 86% dintre companii au înregistrat o scădere a cifrei de afaceri în timpul crizelor COVID19. Aproximativ 72% dintre IMM din țară au înregistrat același volum de bunuri și servicii în perioada pandemiei de COVID19. Aproximativ 14% au înregistrat o scădere a volumului producției. Doar 7% dintre IMM au înregistrat o creștere a volumului de produse și servicii furnizate.

Se observă o întârziere a plăților pentru bunuri și servicii ale IMM legate de energie în perioada pandemiei. Ar fi util ca aceste companii să ia în considerare în viitor sau în perioada post-COVID19 opțiunile de plată în avans în contractarea partenerilor de afaceri, pentru a evita întârzierile la plăți.

Majoritatea IMM din țară sau 86%, au considerat rețelele sociale pentru îmbunătățirea comunicării cu clienții și partenerii. Țara are o rețea de internet bună și un potențial de a o folosi. Problema este că multe IMM nu știu cum să acceseze investitorii din cauza unor proceduri specifice. Studiul arată o cerere în sprijinul IMM în domeniul pregătirii unor propuneri bune de proiect pentru investitori.

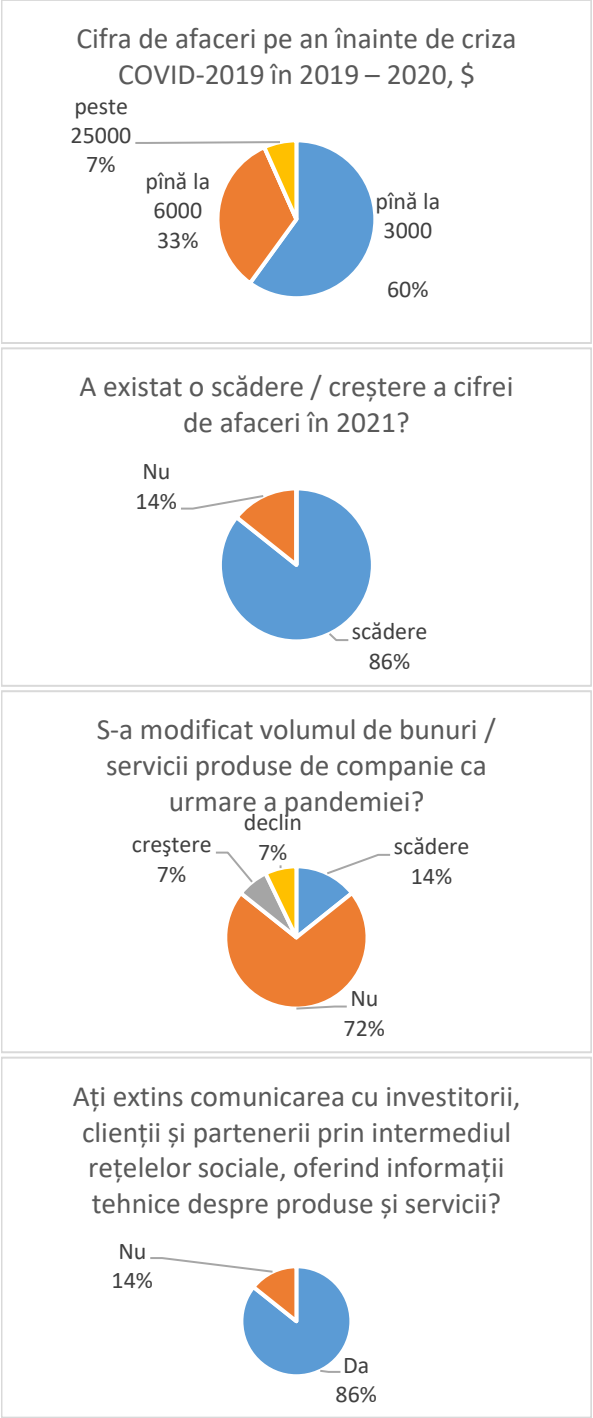

Figura 9. Impactul COVID19 asupra cifrei de afaceri.

Sursa: Chestionar privind impactul COVID-19 asupra IMM

Restricțiile COVID19 au indicat companiilor locale că există un potențial uriaș în utilizarea tehnologiilor IT pentru dezvoltarea afacerilor. Se recomandă în perioada post-COVID19 IMM să crească capacitatea de utilizare a IT și să aplice noi oportunități în activitățile zilnice. Un

oarecare sprijin din partea Guvernului Republicii Moldova este oferit prin construirea platformei de internet pentru companii pentru semnătură electronică, platformă e-guvernare, e-banking și alte mecanisme de sprijin. Companiile vor beneficia de la IT dacă sunt aplicate corespunzător în afacerile lor. Este nevoie de sprijin suplimentar pentru noi oportunități pentru IMM conduse de femei.

1.2 Descrierea condițiilor specifice cu care se confruntă IMM din Republica Moldova în noul mediu de lucru

IMM din Republica Moldova în domeniul de furnizare de produse eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă sunt puternic afectate de pandemia COVID19. Sondajul studiului actual arată că aproximativ 90% dintre IMM intervievate în Republica Moldova (în principal microîntreprinderi) sunt complet închise din cauza COVID-19.

În perioada pandemiei de COVID19, mediul de lucru ale IMM și problemele sistemului s-au agravat. IMM reiterează aceleași dificultăți cu problemele legislative și de reglementare care au fost ridicate de mult timp: necesitatea unei platforme de comunicare între instituțiile guvernamentale și IMM; implementarea sistemului electronic de comerț pentru promovarea exporturilor; implementarea schemelor de sprijin financiar; sprijin din partea Guvernului în dezvoltarea profesională a angajaţilor.

Lanțurile de aprovizionare au fost afectate negativ, iar accesul pe piață este fie limitat, fie, în unele cazuri, nu există deloc acces pe piață din cauza măsurilor luate pentru a preveni răspândirea virusului. Consumatorii își schimbă comportamentul pe piață și, ca urmare, multe IMM se confruntă cu scăderi masive ale pieței. Scăderea cererii de export către țările partenere din cauza COVID-19, în combinație cu seceta din 2020, a condus la o reducere semnificativă a activităților IMM.

IMM, din cauza dimensiunii și resurselor reduse, nu sunt în măsură să facă față schimbărilor de mediu cauzate de blocarea COVID19. Reziliența lor față de efectele crizei este nesustenabilă pentru perioade mai lungi și este necesară asistența guvernamentală urgentă.

Niciuna dintre IMM care au participat la sondaj nu a atras fonduri de la agenții donatoare sau alte surse pentru cercetare și dezvoltare (R&D) privind soluțiile tehnice inovatoare și la cerere. Se recomandă ca IMM să formuleze un plan de dezvoltare pe termen lung, cu un accent specific pe zonele cu potențial puternic de creștere și acces mai ușor la piață. IMM ar putea îmbrățișa noi tehnologii, bazându-se în același timp pe resursele umane existente, în special în proiectele în care poate fi furnizată asistență la distanță.

Restricția de călătorie impusă IMM și angajamentele interne de protecție a angajaților împotriva riscurilor legate de COVID19 au avut ca rezultat reducerea spațiului de lucru. Acest lucru creează un dezechilibru al pieței imobiliare, iar în perioada post-COVID riscul creșterii costurilor pentru chirie este mare. În perioada post-COVID, ar fi util ca IMM să ia în considerare contracte pe termen lung pentru închirierea spațiului de lucru.

Ar ajuta IMM în perioada post-COVID19 să ia în considerare angajarea cu contract part-time pentru unele categorii de lucrători non-cheie. Formarea angajaților existenți în domenii noi ar contribui la creșterea flexibilității IMM la noua cerere identificată.

Studiul arată că IMM din sectorul energetic sunt conduse preponderent de bărbați. Femeile ar trebui să fie mai activ implicate în sectoarele care în mod tradițional sunt dominate de bărbați,

cum ar fi ingineria, elaborarea proiectelor, supravegherea proiectelor, procesul de monitorizare și evaluare. Instituțiile de cercetare și formare profesională ar trebui să acorde mai multă atenție candidaților de gen femenin în domeniul activităților legate de energie.

Sprijinul dedicat în perioada post-COVID19 acestor IMM ar fi de mare ajutor pentru a menține dezvoltarea durabilă a sectorului energetic al țării.

Se observă o întârziere a plăților pentru bunurile și serviciile furnizate de IMM din domeniul energetic în perioada pandemiei. Ar fi util ca aceste companii să ia în considerare în viitor sau în perioada post-COVID19 opțiunile de plată în avans la contractarea partenerilor de afaceri, pentru a evita întârzierile la plăți.

Țara are o rețea de internet bună și un potențial de a o folosi. Problema este că multe IMM-uri nu știu cum să acceseze investitorii din cauza unor proceduri specifice. Studiul arată o cerere în sprijinul IMM-urilor în domeniul pregătirii propunerilor de proiect bun pentru investitori.

Restricțiile COVID19 au indicat companiilor locale că există un potențial uriaș în utilizarea tehnologiilor IT pentru dezvoltarea afacerilor. Se recomandă în perioada post-COVID19 IMM să crească capacitatea de utilizare a IT și să aplice noi oportunități în activitățile zilnice. Un oarecare sprijin din partea Guvernului Moldovei este oferit prin construirea platformei de internet pentru companii pentru semnătură electronică, platformă e-guvernare, e-banking și alte mecanisme de sprijin. Companiile vor beneficia de la IT dacă sunt aplicate corespunzător în afacerile lor.

2 Măsurile Guvernului Republicii Moldova

Ministerul Economiei, prin Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM)[9], a acordat în anul 2022 un sprijin financiar în valoare de circa 140 de milioane de lei mediului de afaceri. Dintre acestea, 85 de milioane de lei vor fi alocate direct antreprenorilor prin 6 programe de stat existente, extinse și prin 5 programe noi în procesul de dezvoltare. Alte 15 milioane de lei vor fi direcționate către majorarea fondului de garantare a creditelor. Printre alocațiile oferite de ODIMM:

- ✓ Programul de Atragere a Remitențelor în Economie (PARE 1+1), 30 milioane lei
- ✓ Programul Start pentru tineri (20 milioane lei)
- ✓ Programul de creștere și internaționalizare (15 milioane lei)
- ✓ Programul de Ecologizare a IMM (15 milioane lei)
- ✓ Fond de Garantare a IMM (15 milioane lei)
- ✓ Digitalizarea IMM-urilor (10 milioane lei)
- ✓ Programul Femei în Afaceri (5 milioane lei)

La nivel național, pentru a ajuta antreprenorii să depășească problemele de cash-flow, au fost adoptate[10] următoarele măsuri: suspendarea obligației de audit a situațiilor financiare individuale pe anul 2019 pentru unele întreprinderi (cu excepția entităților publice); amânarea termenului de plată a impozitului pe venit; introducerea unui moratoriu asupra tuturor inspecțiilor până la 1 iunie; reducerea TVA de la 20 la 15% pentru sectorul alimentar și cazare începând cu 1 mai; majorarea alocațiilor bugetului de stat către fondul de urgență cu 452 milioane lei (26,8 milioane USD) și către un program de garantare a creditelor ipotecare. Băncile au fost, de asemenea, stimulate să întârzie termenele limită de plată și/sau sumele plăților datorate pentru împrumuturi. În cazul creditelor contractate de agenții economici pentru plata salariilor sau a activelor de exploatare, statul acoperă dobânzile bancare până la șase luni de salarizare. Mai mult, a fost aprobată o Lege care prevede implementarea unui Program de Grant pentru Dobânzi care facilitează accesul întreprinderilor la credit și a unui Program de rambursare a TVA în valoare de 1 miliard de lei (59 milioane USD).

Pe parcursul anului 2020 au fost alocate circa 100 de milioane de lei (aproximativ 5,9 milioane de dolari) pentru sprijinirea IMM: aceste fonduri finanțează în special granturi pentru femei antreprenori, variind de la 165.000 de lei la 1,6 milioane de lei (respectiv 9,8 mii și 95 de mii de dolari), pentru a cumpăra echipament IT. Alte măsuri, inclusiv asistență financiară directă și subvenții sporite pentru asigurări, au fost implementate pentru sectorul agricol, care trece printr-o criză gravă din cauza pandemiei și a condițiilor climatice nefavorabile.

Guvernul a ajutat, de asemenea, întreprinderile care și-au suspendat activitățile (total sau parțial) prin rambursarea impozitelor pe venitul personal și a contribuțiilor la asigurările sociale până la 100%. Cei care au fost nevoiți să-și înceteze activitatea din cauza deciziei autorităților primesc o subvenție în valoare de 100% din impozitul pe venit, contribuțiile la asigurările sociale și de sănătate, precum și alte plăți obligatorii de stat. Unii angajați din sectorul public care au contractat virusul au primit o indemnizație unică de 16.000 de lei (950 USD).

[9] https://odimm.md/ro/programe-odimm
[10] COVID-19 crisis response in Eastern Partner countries (oecd.org)

În plus, au fost introduse măsuri de sprijin social. Persoanele care au lucrat cel puțin nouă luni la o întreprindere și și-au pierdut locul de muncă au fost plătite între 60 și 80% din ultimul lor salariu. În ansamblu, volumul fondului de șomaj a fost majorat de aproximativ șase ori pentru a da dreptul, în special, nebeneficiarilor – inclusiv migranților de muncă care s-au întors în Republica Moldova după ce și-au pierdut locul de muncă în străinătate – la o alocație unică. Venitul minim garantat pentru familiile cu venituri mici a fost majorat, iar în plus, 900 de lei au fost distribuite unui număr estimat de 660.000 de pensionari și persoane cu venituri mici. Pensiile precum și venitul minim garantat vor fi indexate pe rata inflației de două ori pe an.

Pentru a ușura condițiile de lichiditate și a spori rezistența financiară, Banca Națională a Moldovei (BNM) în 2020 a redus rata de bază aplicată principalelor operațiuni de politică monetară pe termen scurt la 3,25%.

Republica Moldova a elaborat Metodologia analizei impactului economic în principalele sectoare afectate de COVID-19, pentru o abordare coordonată în estimarea impactului.

Guvernul Republicii Moldova a aprobat în 2020 Legea[11] privind instituirea unor măsuri suplimentare de sprijinire a cetățenilor și a activității antreprenoriale pe perioada stării de urgență și modificarea unor acte legislative. Legea prevede măsuri fiscale și financiar-bancare pentru sprijinirea mediului de afaceri, afectat de criza pandemică de COVID-19, precum și mecanismul de subvenție.

Pentru implementarea Legii se alocă 816 milioane lei.

Principalele măsuri incluse sunt:

- Cresterea taxei de somaj, suma minima este acum 2775 lei;
- Acordarea ajutorului de șomaj în valoare de 2775 lei pentru persoanele care se înregistrează ca șomeri, dar care nu îndeplinesc criteriile de acordare a indemnizației de șomaj (extinderea categoriilor de beneficiari);
- Sprijinirea familiilor defavorizate prin:
  (1) majorarea venitului minim garantat lunar de la 1107 Lei pînă la 1300 Lei
  (2) majorarea cuantumului venitului minim garantat lunar pentru fiecare copil de la 50% (553 lei) la 75% (975 lei).
- Subvenționarea cheltuielilor legate de plata salariului/indemnizației în caz de șomaj tehnic sau staționar, 100% / 60% impozite și contribuții aferente salariilor/indemnizațiilor plătite, în funcție de motivul încetării activității;
- Scutirea de la plata brevetului de invenție pentru titularii care și-au încetat activitatea pe perioada stării de urgență;
- Rambursarea contribuțiilor sociale în sumă fixă pentru titularii de brevete, persoanele care desfășoară activități independente, întreprinzătorii individuali care și-au încetat activitatea pe perioada stării de urgență;

[11] proiect hg.docx (live.com) Legea a fost publicată în Monitorul Oficial din 07 aprilie 2020.

- Reducerea cotei TVA de la 20% la 15% pentru sectorul Hotele, Restaurante, Catering (HoReCa);
- Amânarea până la 25 iulie a termenului de plată a taxelor locale pentru agenții economici care și-au încetat activitatea conform Hotărârilor Comisiei pentru Situații de Urgență;
- Consolidarea veniturilor Fondului de sprijin social al populaţiei.

IMM-urile sunt subvenționate integral de la bugetul public pentru impozitele pe salarii pentru angajații, a căror activitate a fost oprită, ca urmare a blocării. Pentru angajații companiilor afectate indirect, vor fi acoperite 60% din impozitele pe salarii.

Pe perioada stării de urgență s-au făcut modificări în administrarea impozitelor prin comprimarea a 6 impozite separate în 3. Acest pas va simplifica administrarea proceselor pentru agenții economici și Serviciul Fiscal de Stat.

3 Cele mai bune practici în domeniul eficienței energetice pentru răspunsul IMM la criza Covid-19 și redresarea post-criză în Republica Moldova

Unele dintre cele mai bune practici selectate sunt prezentate mai jos pentru răspunsul IMM la criza COVID-19 și redresarea post-criză în Republica Moldova..

3.1 Echipamente eficiente energetic în sectorul clădirilor

Compania: LIBO CLIMAT SRL
Dimensiunea companiei: Mică

LIBO CLIMAT furnizeaza sisteme de ventilatie si aer conditionat si este distribuitor de echipamente climatice ale unor branduri renumite de aparate de aer conditionat. Pe langa vanzarea de echipamente de climatizare, compania ofera servicii calificate pentru instalarea echipamentelor de climatizare.

Ca răspuns la COVID-19, compania și-a creat propriul departament de design, care produce lucrări de proiectare pentru clienți. Ca urmare a calității înalte a echipamentelor de aer condiționat vândute și a proiectării și instalării profesionale, compania a ocupat o poziție stabilă pe piața moldovenească. În perioada post COVID-19, compania intenționează să îmbunătățească sistemul on-line de tranzacționare.

Compania: CAZAN.MD
Dimensiunea companiei: Mică

Cazan.md este lider in Republica Moldova in comercializarea si montarea de produse termice, hidro, de climatizare, ventilatie si obiecte sanitare. Compania este un distribuitor al multor mărci internaționale în echipamente industriale și rezidențiale.

Odată cu creșterea prețului gazelor naturale, oamenii nu aerisesc regulat casa, pentru a nu „pierde căldură”. Este insa extrem de important pentru sanatate sa aiba aer curat, cu umiditatea potrivita in incapere. În perioada COVID-19 și răspuns la criza COVID-19, compania a oferit un recuperator de căldură descentralizat. O astfel de instalație preia căldura aerului care curge din cameră și o dă aerului proaspăt. Recuperătorul nu procesează aerul, ci îl reînnoiește constant, datorită căruia oamenii au un climat sănătos în casă și economisesc gaz pentru încălzire.

Compania a început să livreze pe piața Republicii Moldova pompe de căldură avansate pentru încălzirea spațiilor. Compania crede că pompele de căldură vor înlocui sistemele de încălzire vechi și ineficiente în perioada post COVID-19. În acest moment, acestea sunt cele mai eficiente, soluții ecologice și prietenoase utilizatorului.

Mai mult, pentru a fi mai aproape de consumatori, compania a deschis noi magazine în unele orașe; și a crescut activitatea în rețelele sociale. Ca urmare, cifra de afaceri a crescut.

3.2 Echipamente eficiente energetic în sectorul industrial

Compania: SINCOS-PLUS SRL
Dimensiunea companiei: Mică

„Sin Cos-Plus” SRL este o companie lider pe piața națională în domeniul produselor legate de electronica de putere, inclusiv:

- dispozitive de alimentare neîntreruptă (UPS);
- stabilizatoare industriale de tensiune pentru retea (curent alternativ);
- invertoare CC-CA;
- dispozitive de acumulator de curent continuu;
- module de alimentare;
- dispozitive de protecţie şi altele.

În domeniul dezvoltării noilor dispozitive electronice de putere, «Sincos-Plus» SRL s-a arătat ca un bun dezvoltator de proiecte în domeniul energiei regenerabile – energie solară, eoliană și motor Stirling. Lucrul de cercetare în domeniul motoarelor stirlig este finalizat. Se preconizează că acestea vor fi implementate pe piață în perioada post-COVID19.

Pentru promovarea ideilor inovatoare în perioada post-COVID-19, inclusiv în domeniul electronicii este necesar ca prioritate pentru economia țării formarea de competențe inovatoare. Eforturile trebuie concentrate pe crearea de condiții favorabile pentru cercetare și dezvoltare, construirea de relații între sectorul IMM și instituțiile de cercetare pentru elaborarea, fabricarea și promovarea produselor electronice competitive.

3.3 Eficiența energetică în iluminatul stradal

Compania: EMCOM E&E SRL
Dimensiunea companiei: Mică

Compania furnizează iluminat bazat pe tehnologia LED (Light-emitting diode) ca soluție ideală pentru iluminarea străzilor, parcurilor, locurilor de joacă, etc. Soluția oferă o reducere de până la 80% a consumului de energie electrică, precum și a emisiilor de CO2 și, bineînțeles, o economie semnificativă la bugetul local. Compania aduce soluții de iluminat public de cea mai înaltă calitate pentru siguranța și confortul clienților. Compania oferă; Calculul iluminatului, selectarea echipamentelor optime; Implementarea sistemelor de control al iluminatului.

Unul dintre Proiectele implementate în perioada de pandemie de către companie este „Extinderea sistemului de iluminat stradal mun.Straseni". Orașul Strășeni este câștigătorul programului de granturi „Infrastructură socială și eficiență energetică 2018", finanțat de Banca Germană de Dezvoltare KfW și implementat de Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM). Subproiectul presupune extinderea sistemului de iluminat public stradal din Strășeni, volumul investiției fiind de 3 milioane lei.

3.4 Eficiența energetică în generarea de energie

Compania: "CET-Nord" SA
Dimensiunea companiei: Medie

SA „CET-Nord" este o Centrală Electrică cu Termoficare (CET) care furnizează termoficare orașului Bălți din Republica Moldova. CET are trei locații pentru producerea de energie:

- ✓ Sursa 1 – cazane și turbine pe gaz cu o capacitate instalată de energie electrică de 24 MW, și unități de producere a energiei termice de 142 Gcal/h;
- ✓ Sursa 2 – motor cu ardere internă pe gaz cu puterea instalată a generatoarelor de energie electrică de 13,4 MW și capacitate termică de 10,75 Gcal/h;
- ✓ Centrala termică Molodovo – cu 4 cazane universale pe cărbune de 0,5 Gcal/h; si 1 boiler apa calda CS650 - 650 kW pe biomasa.

Angajații „CET-Nord" SA au fost imunizați împotriva COVID-19. Compania are 448 de angajați, dintre care 394 au fost vaccinați (inclusive 120 a doua oară). Pentru asigurarea securității sănătății în punctul medical al întreprinderii, a fost amenajat un centru de vaccinare cu participarea medicilor de la Centrul Familiei Bălți. De la începutul pandemiei, „CET-Nord" SA a înregistrat 123 de cazuri de infecție cu COVID-19, 65 de persoane în cursul anului 2020 și 58 în 2021.

Ca urmare a implementării Fazei I a Proiectului de investiții „Sistemul de energie termică a municipiului Bălți (SA „CET-Nord")", cantitatea de energie electrică livrată în anul 2020 a crescut față de perioada similară din 2019 cu 72,2% sau cu 42.137,8 mii kWh.

După instalarea de noi capacităţi de generare (13,4 MW electrică şi 10,75 Gcal/h termică), consumul real pentru alimentarea cu 1 Gcal a fost de 107,24 kg.ce. (îmbunătățit de la 118,76 kg. echivalent cărbune (ec.)), ceea ce înseamnă o scădere de 11,52 kg.ec. sau 9,7%. De asemenea, o scădere de 37,12 g. ec., sau 11,2% a fost obținut pentru furnizarea a 1 kWh de energie electrică, care a însumat 292,89 g.ec. (îmbunătățit de la 330,01 g.ec).

După punerea în funcțiune a unei noi stații de pompare de rețea, consumul de energie electrică pe tonă de căldură a scăzut de la 0,88 kWh/t la 0,624 kWh/t sau 29,1%.

Înlocuirea ventilatoarelor de aer și a gazelor arse echipate cu Convertizor de Frecvență (CF) pentru cazanele nr. 4 și 5 au dus la reducerea consumului de energie electrică pe tona de abur produsă de la 3,3 kWh/t la 1,84 kWh/t, sau 55,8%. După modernizarea utilajelor și echipamentelor de producție (instalarea pompelor cu CF, înlocuirea ventilatoarelor de aer și a gazelor de ardere dotate cu CF la cazanele 4 și 5, modernizarea sistemului de iluminat) consumul total de energie electrică a scăzut cu circa 6%.

Printre realizări se numără și faptul că în cadrul companiei, consumul de energie electrică pentru prepararea apei calde menajere (ACM) în anul 2019 a fost de 67,4 mii kWh ceea ce reprezintă 14,9% din totalul energiei electrice achiziționate. Începând cu anul 2020 acest consum este acoperit în totalitate de unitățile de cogenerare.

4 Cele mai bune practici în domeniul energiei regenerabile privind răspunsul IMM la criza Covid-19 și redresarea post-criză în Republica Moldova

Implementarea energiei regenerabile de către IMM este una dintre opțiunile cele mai rentabile pentru satisfacerea cererii în creștere de energie în perioada post COVID-19. Aceasta contribuie la securitatea energetică, la un mediu mai bun, la îmbunătățirea calității vieții atât a bărbaților, cât și a femeilor și la bunăstarea lor economică. Dintre toate sectoarele de activitate economică, exemplele selectate de bune practici sunt prezentate mai jos.

4.1 Sisteme solare fotovoltaice

Compania: „Bebei-Prim”” SRL, raionul Stefan Voda.
Dimensiunea companiei: Mică

În perioada pandemiei, compania a început implementarea unor sisteme fotovoltaice mici. Energia solară fotovoltaică este produsă din panouri cu o capacitate de 100 kW – și vândută rețelelor de energie electrică la prețul de 0,79 lei/kWh (fără TVA). Producția anuală de energie electrică - 120000-130000 kWh pe an reprezintă o contribuție substanțială la securitatea energetică a satului și înlocuiește aproximativ 28000 m3 de consum de gaze naturale.

4.2 Energia eoliană

Compania: „Graf-M si A” SRL, raionul Nisporeni
Dimensiunea companiei: Mică

Compania sa concentrat pe sistemele de energie eoliană, ca reacție la blocarea pandemiei. Energia eoliană este produsă de turbine cu o capacitate de 1500 kW – și vândută rețelelor de energie electrică la 0,76 lei/kWh (fără TVA). Instalarea și exploatarea turbinei eoliene de 1,5 MW cu o capacitate instalată de 1,5 MW a fost finalizată în anul 2018. Turbina eoliană alimentează cu energie electrică rețeaua de linii de transport a energiei electrice de 10 kV, după care, prin stația de 0,4 / 10 kV, energia va să fie livrate la rețea. operatorul de sistem „GasNatural Fenosa”.

4.3 Energie electrică din biogaz

Compania: „Tevas Grup” SRL, satul Țînțăreni
Dimensiunea companiei: Mică

„Tevas Grup” SRL a instalat o unitate de 320 kW pe biogaz, vinde energie electrică produsă din biogaz la 1,73 lei/kWh.

Stația de epurare a biogazului este dotată cu echipamente care verifică și înregistrează instantaneu compoziția biogazului. Apoi, biogazul este direcționat prin conducte către unitatea generatoare care constă din 2 generatoare electrice de 160 kW fiecare. Tevas-grup SRL, a construit 2 km de linie de transport a energiei electrice pentru a putea livra energia produsă la rețeaua publică de 35 kV din apropiere. Energia electrică produsă este livrată în rețeaua publică la un tarif de 1,73 lei/kWh. Zilnic se extrag aproximativ 4,61 mii m3 de biogaz, cu un debit termic de ardere de circa 20 MJ/m3, din care zilnic se produc 7680 kWh/zi, sau se pot produce anual circa 21 MWh de energie. Estimările de resurse ale depozitului de gunoi din Țînțăreni arată că acestea sunt suficiente pentru funcționarea uzinei de biogaz în următorii 10 ani..

5 Evaluarea impactului social și de gen al crizei Covid-19 asupra IMM

Impactul de gen al Covid-19 asupra IMM a fost analizat inițial în Republica Moldova în cadrul Studiului12 „Analize de impact ale Covid-19 asupra genului". Una dintre recomandările Studiului este "de a oferi un sprijin fiscal consistent angajatorilor pentru a asigura echilibrul între viața profesională și cea personală a angajaților. În condițiile în care măsurile luate de autorități pentru combaterea efectelor pandemiei (ex. oprirea activității unor companii, instituții de învățământ etc.) au fost resimțite diferit de femei și bărbați, atât în ceea ce privește prezența lor pe piața muncii, precum și a obținerii de venituri, în principal din cauza repartizării inegale a responsabilităților de îngrijire a copilului, Astfel, sprijinul acordat de autorități, precum cele cu caracter fiscal, urmează să fie direct proporțional cu rezultatele intervențiilor întreprinse de angajatori care vin să abordeze problema excluderii femeilor, în special a celor cu copii preșcolari, de la locul de muncă".

Pandemia COVID-19 și eforturile de a controla boala au șocat piețele muncii locale și globale, au amenințat mijloacele de trai, au introdus noi riscuri la locul de muncă și au făcut relațiile de muncă și mai precare. Femeile au suportat greul concedierilor și pierderii mijloacelor de trai, și-au sacrificat sănătatea în primele linii ale răspunsului la pandemie și au suportat în mod disproporționat povara îngrijirii suplimentare asociate cu COVID-19. Există un risc real ca, fără eforturi de a înțelege impactul imens și disproporționat al COVID-19 asupra femeilor și de a identifica politici care acordă prioritate nevoilor și sănătății femeilor, progresul național în materie de egalitate de gen să fie retrocedat.

Aproximativ 21% dintre IMM au fost obligate să reducă salariile angajaților, dintre care aproximativ 33% sunt femei. Figura de mai jos arată impactul COVID19 asupra salariilor angajaților IMM.

Potrivit Observatorului13 Pieței Muncii al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, situația privind șomajul în luna iulie 2020 arată că pentru perioada 01.03.2019 - 30.06.2019 numărul șomerilor a fost de 7770 persoane; iar în aceeași perioadă a anului 2021 numărul șomerilor a crescut la 21677, ceea ce reprezintă o creștere de 36%.

Observația studiului este că femeile sunt cele mai afectate de criza COVID 19.

[12] un woman ro 030920 changed.pdf

[13] Analysis of the sectors of the economy affected by COVID-19 carried out by the Sectoral Committees of the Republic of Moldova, June-July 2020 with the support of ILO

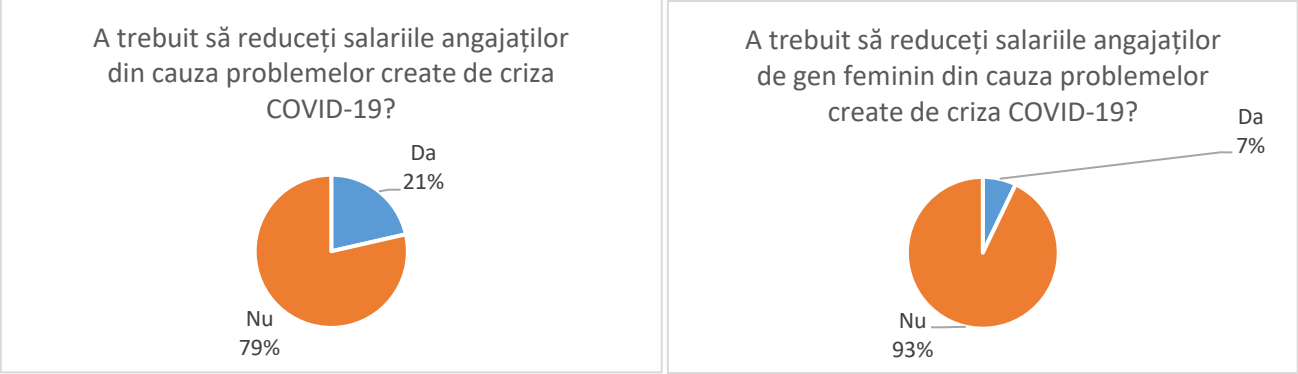

Figura 10. Impactul COVID 19 asupra salariilor IMM.
Sursa: Sondajul privind efectele COVID-19 pentru IMM

Aproximativ 14% dintre IMM au fost forțate să reducă programul de lucru plătit din cauza crizelor COVID19, dintre care 50% au raportat că femeile angajate au primit mai puține plăți ca urmare a reducerii programului de lucru..

Figura de mai jos reprezintă impactul COVID 19 asupra orelor de lucru ale IMM.

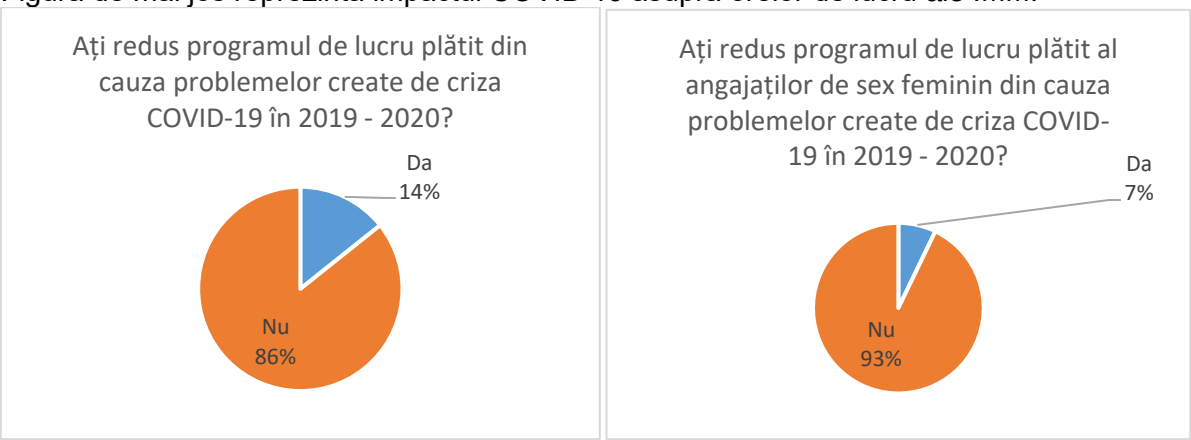

Figura 11. Impactul COVID 19 asupra orelor de lucru ale IMM.
Sursa: Sondajul privind efectele COVID-19 pentru IMM

Există o cerere de cercetare specifică, care să investigheze modalitățile prin care experiența COVID-19 poate informa, îmbunătăți și proteja sănătatea și bunăstarea socioeconomică a femeilor împotriva viitoarelor urgențe de sănătate, inclusiv pandemii infecțioase, dezastre de mediu sau alte evenimente acute la scară largă, cu evenimente reale sau potențial impact negativ semnificativ asupra sănătății sau perturbări societale. Fondurile guvernamentale ar trebui alocate pentru această cercetare specifică, cu accent pe modul în care o înțelegere îmbunătățită și mai nuanțată a relației dintre munca femeilor și sănătate poate consolida proiectarea, implementarea și impactul politicilor, programelor și strategiilor de prevenire, pregătire, răspuns și recuperare pentru viitor. pandemii și urgențe sanitare.

6 Îndrumar pentru IMM care furnizează produse eficiente energetic și echipament de energie regenerabilă privind accesul la finanțare, piețe și tehnologii avansate (inclusiv posibila reprofilare) în Republica Moldova

Eficiența energetică și sursele de energie regenerabilă pot juca un rol vital în redresarea economică post-Covid-19. Implementarea măsurilor EE și SER poate îmbunătăți drastic competitivitatea economică a companiilor și poate reduce costurile de exploatare a acestora (costul energiei este în jur de 5-10% din costul de producție, mai mare în total, incluzând încălzirea și alte nevoi de energie), și are un efect cumulativ că aduce venituri mai mari cu cât sunt implementate și menținute mai mult timp. Cele mai bune practici prezentate în acest studiu demonstrează că produsele eficiente energetic și sursele regenerabile sunt opțiuni viabile ca acțiune împotriva crizei economice derivate din pandemie. Pe baza concluziilor din analiză și a celor mai bune practici din acest studiu, a fost creat un set de linii directoare, pentru a ajuta IMM să aibă acces la piețe, finanțare și tehnologii avansate.

6.1 Măsuri practice pentru IMM care furnizează produse și servicii eficiente energetic pentru a avea acces la piețe, finanțare și tehnologii avansate

- Majorarea utilizării fondurilor și programelor de inovare. Guvernul a dezvoltat Fondul pentru inovare și dezvoltare tehnologică, cu accent pe IMM. Fondul sprijină proiecte de eficiență energetică și energie regenerabilă și reprezintă o bună oportunitate pentru companii de a obține acces la finanțare și de a-și îmbunătăți serviciile. De asemenea, a avut un apel concentrat pe redresarea IMM din cauza Covid-19 ca una dintre măsurile guvernamentale pentru a ajuta companiile în criză.

- Majorarea utilizării împrumuturilor preferențiale pentru EE și SRE. Unele bănci oferă împrumuturi preferențiale în scopul utilizării produselor SRE și EE. În situația creată din cauza crizei, aceste împrumuturi preferențiale sunt importante pentru ca IMM să obțină finanțare pentru implementarea măsurilor de reducere a efectelor pandemiei, cum ar fi reutilizarea activităților sau cercetarea și dezvoltarea de produse inovatoare de EE și echipamente SRE.

- Crearea de parteneriate pentru un acces mai ușor la furnizori, resurse și piețe. Crearea de parteneriate poate oferi lărgirea posibilităților de piață și a capacității de acces la finanțare pentru IMM din sectoarele EE și SRE, datorită combinației de capacități și acces la tehnologie partajată de la diferiții parteneri. Datorită dimensiunii mici a IMM, construirea de parteneriate este esențială pentru creșterea competitivității companiilor și lupta împotriva efectelor pandemiei. Parteneriatele Publice-Private (PPP) sunt una dintre modalitățile prin care guvernul poate stimula economia, construiește parteneriate cu IMM și obține beneficii în procesul de sprijinire a pieței.

- Creșterea vizibilității online (introducerea magazinelor digitale, suport tehnic online, social media). Prezența online crescută poate reduce efectul numărului redus de clienții din cauza restricțiilor de mișcare, orelor de oprire și a altor măsuri generale de sănătate din cauza pandemiei. După cum arată măsurile practice, acest lucru se aplică IMM care furnizează EE și produse și echipamente SRE, în special în zona suportului tehnic.

- Organizarea de traininguri pentru angajati si/sau pentru studenti si profesionisti. Mai multe IMM s-au confruntat cu o oprire a producției și a menținut doar cele mai importante activități, din cauza schimbului de funcționare, a spațiului redus/măsurilor de distanțare și a altor probleme de sănătate. Din acest motiv, companiile pot introduce consolidarea capacității angajaților lor prin intermediul instruirilor formare sau poate oferi cursuri de formare a studenților și altor profesioniști pentru a-și dezvolta cunoștințele și experiența într-un moment de activități reduse din cauza crizei Covid-19.

- Reorientarea IMM-urilor către servicii foarte solicitate în noul mediu de lucru din cauza crizei Covid-19. Exemplele practice au arătat că reutilizarea IMM pentru produsele EE și proiectele de echipamente SRE poate fi o măsură importantă de atenuare influența pe care pandemia a avut-o asupra operațiunilor de zi cu zi ale IMM-urilor. Servicii noi pot să fie create pentru a răspunde noilor produse foarte solicitate.

- Realizarea planului de investiții în EE și SRE. Tendința indică o creștere a facturilor de energie pentru IMM din cauza majorării costului pentru gazul natural și energie. Implementarea tehnologiilor EE și SRE a fost amânată în trecut din cauza costurilor scăzute ale energiei și a perioadei lungi de amortizare a investițiilor.

6.2 Măsuri practice pentru IMM care furnizează echipamente de energie regenerabilă pentru a avea acces la piețe, finanțare și tehnologii avansate

Analiza rezultatelor studiului a condus la formularea unui set de recomandări directoare care vor ajuta IMM să aibă acces la piețe, finanțe și tehnologii avansate. În perioada post-COVID19 – investiția în echipamente de energie regenerabilă va avea un ritm ridicat de creștere în Republica Moldova. Forța motrice cheie este planul Guvernului de a crește ponderea energiei regenerabile în țară, ca urmare a implementării obiectivelor naționale privind energie și climă.

- **Licitația** de implementare a aproximativ 400 MW de energie electrică regenerabilă este în curs de pregătire. Aceasta deschide posibilitatea investitorilor de a participa la energia regenerabilă (solar fotovoltaic; eolian; biogaz); și a creat o cerere pentru activitățile IMM-urilor în domeniul energiei regenerabile.

- Alte scheme de sprijin (în plus față de licitației) sunt disponibile în Republica Moldova: **contorizarea netă**; și **tarif fix**. În perioada post-COVID19, companiile trebuie să fie pregătite să acționeze și să beneficieze de sprijinul guvernamental în producerea de energie electrică din surse regenerabile.

- Procesul de **liberalizare a pieţei de energie** creează o mare oportunitate de a vinde energie electrică pe viitoarea piaţă liberalizată. Criza energetică din 2021 și creșterea substanțială a costului gazelor – au contribuit la creșterea competitivității producătorilor de energie electrică din surse regenerabile. În perioada post-COVID19, energia regenerabilă va fi competitivă în comparație cu sursele tradiționale de energie din cauza costului ridicat al gazului..

- Crearea de **parteneriate** sau asociații va facilita accesul la furnizori, resurse și piețe și pentru a obține oportunitatea de a influența inițiativele legislative. Datorită dimensiunii reduse a IMM, constituirea de parteneriate și crearea de asociații este absolut necesară pentru creșterea competitivității companiilor și combaterea consecințelor pandemiei, și

informarea despre sprijinul statului și protejarea intereselor IMM în domeniul energie regenerabilă și eficiență energetică

- Internetul reprezintă un instrument puternic pentru penetrarea pe piață a serviciilor și produselor și IMM trebuiă să ia în considerație creșterea **prezenței online** (comerț electronic, suport tehnic online, prezență în rețelele sociale).
- Majorarea prețului gazului și energiei a creat o cerere de produse și servicii noi eficiente energetice, și IMM trebuie să ia în considerație majorarea activității de **cercetare și dezvoltare de noi produse** (electronice, pompe de căldură, energie regenerabilă și produse cu eficiență energetică ridicată).

6.3 Oportunități de reprofilare a IMM după criza Covid19

Modelele de Parteneriat Public-Privat (PPP) și de Companie de Servicii Energetice (ESCO) sunt posibilități de schimbare a modului în care lucrează companiile, precum și creazăa piață pentru servicii care sunt definite prin Legea privind eficiența energetică. Utilizarea din ce în ce mai mare a acordurilor PPP poate crea beneficii pentru companii, guvern și pentru publicul larg. Într-o situație în care mai multe companii au probleme cu cererea scăzută, acest lucru va stimula creșterea activității comerciale. Agenția pentru Eficiență Energetică a Republicii Moldova a elaborat „Metodologia de aplicare a contractului de performanță energetică pentru întreprinderile energetice reglementate” și Proiectul „Contract de performanță energetică”. Documentele vor deschide oportunitatea dezvoltării pieței ESCO în Republica Moldova, iar IMM pot participa la proces.

Reprofilarea către comerțul online este o soluție durabilă pentru recuperarea post-COVID-19. Magazinele online în combinație cu serviciile de transport reprezintă o soluție bună pentru multe afaceri. Republica Moldova se află între primele 10 țări europene cu standarde înalte de conectare la Internet. Țara are o rețea de internet de mare viteză bazată pe fibră optică. Acest lucru creează oportunitatea pentru IMM către comerțul online.

Cererea de instruire în domeniul eficienței energetice și a echipamentelor regenerabile a crescut, iar companiile pot oferi servicii de formare de înaltă calitate pe baza capacităților existente.

Țintele ambițioase privind politica energetică și climatică a țării au crescut cererea de produse noi, și IMM trebuie să se concentreze pe cercetarea și dezvoltarea de noi soluții și produse cu impact redus asupra mediului și consum redus de energie.

7 Recomandări către Guvernul Republicii Moldova în crearea unui mediu favorabil de politici și legislație pentru IMM pentru a încuraja furnizarea de produse și servicii eficiente energetic și de echipamente de energie regenerabilă

Pe baza analizei diferitelor de politici în legătură cu atenuarea implicațiilor economice ale COVID-19 asupra IMM și a inventarierii rapoartelor produse de diferite organizații, agenții și instituții care lucrează direct cu IMM, următoarele acțiuni și măsuri pot fi recomandate guvernului:

7.1 Recomandări către Guvern pentru elaborarea de politici

Cadrul legal:

- Continuarea sprijinului prin intermediul programelor financiare naționale pentru IMM prin împrumuturi, garanții pentru împrumuturi și reduceri de reglementare legată de rambursarea împrumutului;
- Întroducerea de scutiri fiscale temporare pentru IMM;
- Integrarea certificatelor energetice a clădirii în modelul de afacere pe piață.
- Participarea Băncii Naționale în crearea instrumentelor financiare pentru băncile comerciale pentru proiectele de eficiență energetică și regenerabile.

Dezvoltarea capacităților:

- Asigurarea de stimulente specifice pentru îmbunătățirea conformității cu noua cerere impusă de piețe;
- Creșterea gradului de conștientizare cu privire la beneficiile de la introduceriea măsurilor de eficiență energetică și a surselor regenerabile atât la nivel individual, cât și la nivel comunitar;
- Asigurarea instruirilor dedicate pentru IMM pentru cercetarea și dezvoltarea de noi produse.

Tehnologii:

- Oferirea de programe de dezvoltare pentru angajații IMM (de exemplu, în domeniul digitalizării);
- Asigurarea inovațiilor viitoare prin măsuri de politici pe termen mediu și lung corelate la obiective de politici mai mari (eg., obiective de dezvoltare durabilă, digitalizarea, etc.).
- Promovarea dezvoltării de noi tehnologii prin lansarea de noi IMM.

Investiții și stimulente financiare:

- Continuarea dezvoltării pieței ESCO și a instrumentelor financiare;
- Oferirea de sprijin financiar prin granturi și împrumuturi fără dobândă sau cu dobândă redusă pentru IMM care lucrează în sectorul energiei pure pentru a facilita redresarea economică verde.
- Dezvoltarea de instrumente financiare dedicate companiilor aferente energiei, pentru băncile comerciale, inclusiv pentru IMM din domeniul energiei regenerabile și al eficienței energetice.

7.2 Recomandări către Guvern pentru elaborarea de stimulente financiare

- Este necesar un sprijin suplimentar pentru antreprenori și IMM pentru a menține calea dezvoltării durabile pentru companii, precum și pentru demonstrarea soluțiilor disponibile care ar putea ajuta la rezistența impactului economic al pandemiei de COVID-19.
- Banca Națională a Moldovei împreună cu Ministerul Finanțelor poate participa în perioada post-COVID19 cu inițiative de politică monetară în cadrul mandatului de stabilitate a prețurilor, având în vedere riscurile energetice și de schimbări climatice.
- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale să promoveze contractul de performanţă energetică. Acest lucru poate promova investițiile în furnizarea de produse eficiente din punct de vedere energetic și în furnizarea de echipamente pentru energie regenerabilă și, de asemenea, ajută companiile să-și crească competitivitatea și să-și reducă costurile cu energie.
- Ministerul Economiei să promoveze aplicarea acordurilor de parteneriat public-privat (PPP). Această metodă poate fi benefică atât pentru companii, cât și pentru Guvern și, în cele din urmă, pentru publicul larg. Într-o situație în care multe companii au probleme cu cererea scăzută, acest lucru va stimula creșterea activității comerciale.
- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale trebuie să introducă stimulente financiare pentru a încuraja investițiile în furnizarea de produse eficiente din punct de vedere energetic și în furnizarea de echipamente de energie regenerabilă.
- Guvernul (Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Agenția pentru Eficiență Energetică, Ministerul Mediului) ar trebui să ofere sprijin financiar prin granturi și împrumuturi fără dobândă sau dobândă mica pentru IMM care lucrează în sectorul energiei curate pentru a facilita redresarea economică ecologică. Asociațiile în condominiu, furnizorii de produse eficiente energetic, instituții de cercetare, ONG pot deasemenea implicate. Poate fi dificil pentru companii să inițieze tranziția către energie curată, deoarece trebuie să mențină alte cheltuieli. IMM ar trebui să li se acorde compensații prin reducerea taxelor pentru energie, astfel încât profiturile din produse și servicii care conduc la o durabilitate sporită (de exemplu, energie regenerabilă, eficiență energetică, economie circulară etc.) să fie impozitate la o cotă mai mică.
- Ministerul Economiei ar trebui să pregătească un ghid pentru IMM cu privire la instrumentele financiare disponibile pentru IMM, organismele guvernamentale implicate în alocarea fondurilor, rolul băncilor naționale, drepturile și obligațiile impuse de lege, serviciile de consiliere existente pentru IMM și cele mai bune practici.
- Guvernul (Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale; Agenția pentru Eficiență Energetică) ar putea folosi fondurile naționale pentru sprijinul direcționat pentru IMM. Fondurile care sunt utilizate în mod normal pentru sprijinirea instituțiilor publice ar putea fi redirecționate temporar către IMM, care pot să își înceteze activitățile comerciale,

pentru a facilita repornirea lor mai rapidă, astfel încât ar fi un instrument suplimentar la dispoziția IMM în perioada post-Covid- 19 și perioada de recuperare.

- Ar trebui introdus stimulente inițiale pentru achiziționarea de tehnologii de economisire a energiei de către Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Agenția pentru Eficiență Energetică;
- Instrumentele digitale ar trebui luate în considerare pentru a spori flexibilitatea și utilizarea energiei curate. Sistemele fiscale pot fi digitalizate și simplificate, iar dubla impozitare ar putea fi eliminată în special în domeniul taxei pe valoarea adăugată.

Referințe

1. UNECE 2020. Guidelines and Best Practices for Micro-, Small and Medium Enterprises in Delivering Energy-Efficient Products and in Providing Renewable Energy Equipment. https://unece.org/sustainable-energy/publications/guidelines-and-bestpractices-micro-small-and-medium-enterprises
2. Analysis of the sectors of the economy affected by COVID19. Sectoral Committees of the Republic of Moldova. Enterprise survey ETF/ODIMM, 2020
3. Impact analysis of COVID-19 on gender. CPD/UNWOMEN, 2020. un woman ro 030920 changed.pdf
4. Moldova: Assessment of the impact of COVID-19 and drought on jobs, companies and households". The World Bank, 2022. Moldova-Economic-Update-Special-Focus-Dec-22-Romanian.pdf (worldbank.org)
5. Nationally Determined Contribution (NDC2) of the Republic of Moldova. https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/Republic%20of%20Moldova%20First/MD_Updated_NDC_final_version_EN.pdf
6. Hotărîrea de Guvern nr.386/2020 privind planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121921&lang=ro
7. Aenția Națională de Reglementare în Energetică. www.anre.md
8. Agenția de Eficiență Energetică. www.aee.md
9. Biroul Național de Statistică, "Balanța energetică a Republicii Moldova 2020", www.statistica.md
10. Banka Națională a Moldovei. www.bnm.md
11. Planul Național de Eficiență Energetică 2019-2021. HG698/2019 (legis.md)
12. World Bank. Financing Energy Efficiency, Part 1 : Revolving Funds, Washington, DC. http://hdl.handle.net/10986/30388
13. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova. www.undp.md

Anexa 1. Chestionar privind impactul COVID-19 asupra IMM din Republica Moldova din domeniul furnizare de produse eficiente energetic și de echipamente pentru energie regenerabilă.

Ghid metodologic și cele mai bune practici pentru IMM-urile din Republica Moldova din domeniul furnizare de produse eficiente energetic și de echipamente pentru energie regenerabilă

Руководящие принципы и передовой опыт для ММСП Республики Молдова в области поставки энергоэффективных продуктов и оборудования для возобновляемых источников энергии

Guidelines and Best Practices for MSMEs in the Republic of Moldova in delivering energy efficient products and in providing renewable energy equipment

Vă rugăm să participați la un studiu care vă va ajuta să analizați condițiile cu care se confruntă IMM-urile ca urmare a crizei COVID-19 din Republica Moldova și să ajute la colectarea:

· Celor mai bune practici care arată modul în care IMM-urile pot răspunde provocărilor actuale;

· Măsurilor pe care IMM-urile din Moldova le pot lua pentru a restabili încrederea în afaceri;

· Și recomandărilor către guvernul Republicii Moldova pentru a crea un mediu favorabil redresării economice pentru IMM-uri, în corespundere cu obiectivele de dezvoltare durabilă.

Pe baza răspunsurilor dvs., se va elabora Ghidul metodologic cu cele mai bune practici pentru IMM-urile din Republica Moldova din domeniul aprovizionării cu produse și echipamente eficiente energetic și surse regenerabile de energie, care vă vor fi prezentate la un training online.

Просим Вас принять участие в исследовании, которое поможет провести анализ условий, с которыми ММСП сталкиваются в результате кризиса КОВИД-19 в Республике Молдова и помочь в сборе:

· передового опыта, который показывает, как ММСП могут реагировать на текущие проблемы;

· мер, которые ММСП в Молдове могут предпринять для восстановления доверия к бизнесу;

· и рекомендаций правительству Молдовы по созданию благоприятных условий для ММСП, способствующих экономическому восстановлению, которое соответствовало бы целям устойчивого развития.

На основе Ваших ответов будут разработаны Руководящие принципы и передовой опыт для ММСП Республики Молдова в области поставки энергоэффективных продуктов и оборудования для возобновляемых источников энергии, которые будут презентованы Вам в рамках онлайн-тренинга

We would like to invite you to participate in a study that will help to analyze the conditions that MSMEs face as a result of the COVID-19 crisis in the Republic of Moldova and help to collect:

· Best practices that show how MSMEs can respond to current challenges;

· Measures that MSMEs in Moldova can take to restore confidence in the business;

· And recommendations to the Moldovan Government in order to create an enabling environment for MSMEs conducive to economic recovery that is consistent with sustainable development goals.

Based on your answers, it will be developed a Guidelines and Best Practices for MSMEs in the Republic of Moldova in delivering energy efficient products and in providing renewable energy equipment, which will be presented to you as part of an online training.

Chestionar / Опрос / Questionnaire

1. Date generale despre companie / Общие сведения о компании / General data about the company			
Company:	Address:	Tel:	
Email:	Website:	Contact person:	
2. Unde se clasifică compania dumneavoastră? Где классифицируется ваша компания? Where is your company classified?			
☐ Micro (1-9 angajați) / Micro (1-9 сотрудников) / Micro (1-9 employees)	☐ Mici (10-49 angajați) / Малые (10-49 сотрудников) / Small (10-49 employees)	☐ Medii (50-249 angajați) / Средние (50-249 сотрудников) / Medium (50-249 employees)	☐ Mari (peste 250 de angajați) / Большие (250+ сотрудников) / Large (250+ employees)
3. Cum a influențat COVID-19 activitatea zilnică? / Как COVID-19 повлиял на повседневную работу? / How did COVID-19 impact your daily work?			
☐ Deloc / Нисколько / Not at all	☐ Negativ / Отрицательно / Negatively	☐ Pozitiv / Положительно / Positively	
4. Vă rugăm să specificați ce tip de echipamente / servicii produce întreprinderea dvs.: / Укажите, какое оборудование / услуги производит ваше предприятие: / Please specify what kind of equipment's/services is producing your enterprise:			
☐ Sisteme solare de încălzire a apei și accesorii / Солнечные водонагревательные системы и комплектующие / Solar water heating systems and accessories ☐ Încălzitoare solare / Солнечные обогреватели / Solar heaters			

☐ Sisteme solare fotovoltaice și accesorii / Солнечные фотоэлектрические системы и комплектующие / Solar PV systems and accessories ☐ Uscătoare solare / Солнечные сушилки / Solar dryers ☐ Pompe de căldură / Тепловые насосы / Heat pumps ☐ Instalații geotermale / Геотермальные установки / Geothermal plants ☐ Instalații pe biogas / Биогазовые установки / Biogas plants ☐ Turbine eolienne / Ветровые установки / Wind turbines ☐ Microhidrocentrală / Микро ГЭС / Micro hydroelectric power plant ☐ Centrale hidroelectrice mici / Малые ГЭС / Small hydroelectric power plant ☐ Ferestre eficiente energetic / Энергоэффективные окна / Energy efficient windows ☐ Izolație termică / Теплоизоляция / Thermal insulation ☐ Podea caldă / Теплый пол / Warm floor ☐ Producere / Производство / Production ☐ Servicii de instalare / Услуги по установке/ Installation services ☐ Servicii de proiectare / Услуги по проектированию/ Design services ☐ Servicii de instalare / Услуги по монтажу/ Installation services ☐ Serviciu de reparații / Услуги по ремонту/ Repair service ☐ Cercetări practice / Практические исследования/ Practical research ☐ Cercetare teoretică / Теоретические исследования/ Theoretical research	

☐ Activitate legislative / Законотворческая деятельность/ Legislative activity ☐ Elaborarea standardelor și reglementărilor tehnice / Разработка технических стандартов и регламентов/ Development of technical standards and regulations ☐ Educaţie / Обучение/ Education ☐ Alte (specificați) / Другое (укажите)/ Other (specify)	

Evaluarea impactului asupra produselor / serviciilor MSME în timpul COVID-19 / Оценка воздействия на продукты / услуги ММСП во время COVID-19 / Assessing the Impact of MSME Products / Services during COVID-19		
Modificările ocupării forței de muncă / Изменения в занятости / Employment changes		
#	**Întrebarea / Вопрос / Question**	**Formatul răspunsului / Формат ответа / Answer format**
1.	Numărul de angajați înainte de criza COVID, în 2019-2020 Количество сотрудников до кризиса COVID-2019-2020 Number of employees before the COVID crisis in 2019-2020	☐ ____pînă la / до / up to 7a /Да / Yes ☐ ____pînă la / до / up to 15 ☐ ____ pînă la / до / up to 50 ☐ ____peste / более / above 50
2.	Numărul de angajați în 2021 Количество сотрудников в 2021 Number of employees in 2021	☐ ____pînă la / до / up to 7a /Да / Yes ☐ ____pînă la / до / up to 15 ☐ ____ pînă la / до / up to 50 ☐ ____peste / более / above 50
3.	Numărul de femei angajate înainte de criza COVID-19 Количество сотрудников - женщин до кризиса COVID-2019-2020 Number of female employees before the COVID-19 crisis	
4.	Numărul de femei la moment în 2021 Количество сотрудников-женщин в настоящее время, в 2021.	

	Number of female employees in 2021	
5.	Numărul de angajați care au contractat COVID în 2019-2020? Количество сотрудников, которые переболели COVID в 2019-2020 годах? Number of employees that have contracted COVID in 2019-2020?	

Producerea / Производство / Production			
6.	Ați trecut la modul de lucru la distanță în 2019-2020? Вам приходилось переходить в удаленный режим в 2019-2020? Have you switched to remote mode in 2019-2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	
7.	Ați dezvoltat produse sau servicii suplimentare, inclusiv timpul în care lucrați la distanță în timpul pandemiei în 2019 - 2020? Разработали ли вы дополнительные продукты/услуги, в том числе при удаленной работе при пандемии в 2019-2020? Have you developed additional products or services, including the time when working remotely during pandemic in 2019 - 2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	If YES list additional product or service: ……
8.	A trebuit să încetați să furnizați unele produse sau servicii în timpul crizei COVID-19 din 2019 - 2020? Пришлось ли вам отказаться от предоставления некоторой	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	If YES list product or service that stoped providing: …..

	продукции/услуг во время кризиса COVID в 2019-2020? Did you have to stop providing some products or services during the COVID-19 crisis in 2019 - 2020?		

Lanțul de aprovizionare / Цепочка поставок / Supply chain			
9.	Cum a afectat criza COVID-19 aprovizionarea cu materiale etc. pentru producerea sau serviciul dvs. în 2020? Как повлияла пандемия COVID-2019-2020 на поставку материалов и др. для Вашего производства или услуг? How did the COVID-19 crisis affect the supply of materials, etc. for your production or service in 2020?	☐ Întârzierierea livrărilor / Задержки в поставках / Delays of supply ☐ Imposibilitatea aprovizionării / Невозможность поставок / Impossibility of supply ☐ Majorarea costului de aprovizionăre / Рост стоимости поставок / Increase of the cost of supply ☐ Alte (specificați) / Другое (укажите) / Other (specify)	text
10.	Din cauza crizei COVID-19, a trebuit să încetați cooperarea cu unii parteneri locali sau din străinătate în 2019 - 2020? Пришлось ли вам прекратить работать с некоторыми партнерами в стране или за рубежом из-за COVID в 2019-2020 ? Due to COVID-19 crisis, did you have to stop cooperating with some partners at home or abroad in 2019 - 2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	

11.	Ați găsit noi parteneri locali ca urmare a schimbărilor provocate de pandemie în 2019 - 2020? Нашли ли вы новых партнеров в стране в результате изменений, вызванных пандемией, в 2019-2020? Have you found new partners in the country as a result of changes, brought on by the pandemic in 2019 – 2020?	☐ Am găsit / Нашли / Found ☐ Căutăm / Ищем / looking for ☐ Planificăm să căutăm / Планируем искать / planning ☐ Nu / Нет / no	
12.	Ați găsit, căutați sau intenționați să găsiți noi parteneri din străinătate? Нашли ли вы, ищете или планируете найти новых партнеров за рубежом? Have you found, or are you looking for or planning to find new partners abroad?	☐ Am găsit / Нашли / Found ☐ Căutăm / Ищем / looking for ☐ Planificăm să căutăm / Планируем искать / planning ☐ Nu / Нет / no	
13.	Alte aspecte privind impactul crizei COVID-19 asupra lanțului de aprovizionare în 2019-2020? Другие аспекты влияния кризиса COVID в 2019-2020 на цепочку поставок? Пожалуйста, поделитесь Вашим опытом Other aspects of the impact of the COVID-19 crisis on the supply chain in 2019-2020?	Text	

Finanțe / Финансы / Finances			
14.	Ați avut angajamente financiare - împrumuturi sau microcredite	☐ Da credit / Да Кредит / Yes, credit	

	înainte de criza COVID din 2019? Были ли у вас финансовые обязательства по кредитам/микрокредитам до начала кризиса COVID в 2019 году? Did you have financial commitments - loans or microloans prior to the 2019 COVID crisis?	☐ Da microcredit / Да Микрокредит / yes, microcredit ☐ Da Împrumut privat / Да Частный заём / Yes Private loan ☐ Nu / Нет / No	
15.	Ați avut dificultăți în rambursarea împrumuturilor sau a microcreditelor? Были ли у вас сложности с выплатами кредитов, микрокредитов или займов? Did you have difficulties in repaying loans or microloans?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text
16.	Banca dvs. sau organizația de microcredit a oferit vreun sprijin în rambursarea împrumuturilor (amânare, rate mai mici ale dobânzii etc.) Предоставлял ли ваш банк, микрокредитная организация или заёмщик какую-либо поддержку при выплате кредитов (отсрочка, снижение процентной ставки, и др.) Has your bank or microcredit organization provided any support in repaying loans (deferral, lower interest rates, etc.)	☐ Nu / Нет / No ☐ Da, plăți întîrziate / Да, отсрочку выплат / Yes, deferred payments ☐ Da, reducerea ratei % / Да, снижение % ставок / Yes, % rate reduction ☐ Alte (specificați) / Другое (укажите) / Other (specify)	text

Măsuri de adaptare și atenuante întreprinse de IMM în timpul crizei COVID-19 / Адаптивные и смягчающие меры, предпринятые ММСП во время кризиса COVID-19 / Adaptive and mitigating measures undertaken by MSME during the COVID-19 crisis			
Măsuri de adaptare implementate (măsuri administrative și / sau tehnice) / Принятые адаптивные меры (административные и / или технические меры) / Adaptive measures implemented (administrative and/or technical measures)			
17.	A trebuit să vindeți sau să reduceți utilizarea proprietăților sau echipamentelor imobiliare ca urmare a crizei COVID-19 din 2019-2020? Пришлось ли вам продать или отказаться от использования недвижимости или оборудования в результате кризиса COVID в 2019-2020? Did you have to sell or cut the use of real estate property or equipment as a result of the COVID-19 crisis in 2019-2020?	☐ Da imobil / Да, недвижимость / Yes real estate ☐ Da echipament / Да, оборудование / yes equipment ☐ Da automobile / Да, транспортные средства /yes vehicles ☐ Nu / Нет /no	
18.	A trebuit să reduceți suprafața imobilelor închiriate sau să renunțați la contractele de chirie a imobilelor după criza COVID-2019-2020? Пришлось ли вам снизить площади арендуемых помещений или отказаться от аренды недвижимости после кризиса COVID в 2019-2020? Did you have to reduce the size of rented real estate or give up real estate leases after the COVID-2019-2020 crisis?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text
19.	A trebuit să concediați angajați din cauza problemelor financiare create de criza COVID-19 în 2019 - 2020? Пришлось ли вам уволить сотрудников из-за финансовых проблем, вызванных COVID в 2019-2020 ?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text

	Did you have to lay off employees due to financial problems created by the COVID-19 crisis in 2019 - 2020?		
20.	A trebuit să concediați angajați de sex feminin din cauza problemelor financiare create de criza COVID-19 în 2019 - 2020? Пришлось ли вам уволить сотрудников-женщин из-за финансовых проблем, вызванных COVID в 2019-2020? Did you have to lay off female employees because of the financial problems created by the COVID-19 crisis in 2019 - 2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text
21.	A trebuit să reduceți salariile angajaților din cauza problemelor create de criza COVID-19? Пришлось ли вам снизить зарплату сотрудникам из-за проблем, вызванных COVID в 2019-2020? Did you have to cut employees' salaries due to the problems created by the COVID-19 crisis?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text, % Dacă da, cu câte procente sa redus salariu, comparativ cu salariul dinaintea pandemiei? Если да, выберите, сколько процентов составляет зарплата после понижения, по сравнению с зарплатой до пандемии? If yes, select how much of the percentage of salary after the downgrade, compared to salary before the pandemic?
22.	Пришлось ли вам снизить зарплату сотрудникам-женщинам из-за проблем в компании, вызванных COVID в 2019-2020? Did you have to cut salaries of female employees due to the problems created by the COVID-19 crisis in 2019 - 2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text, % Dacă da, cu câte procente sa redus salariu, comparativ cu salariul dinaintea pandemiei? Если да, выберите, сколько процентов составляет зарплата после понижения, по сравнению с зарплатой до пандемии? If yes, select how much of the percentage of salary after the

			downgrade, compared to salary before the pandemic?
23.	Ați redus programul de lucru plătit din cauza problemelor create de criza COVID-19 în 2019 - 2020? Пришлось ли вам снижать занятость (оплачиваемое рабочее время) сотрудникам из-за проблем, вызванных COVID в 2019-2020? Have you reduced paid working hours of due to the problems created by the COVID-19 crisis in 2019 - 2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text, % Dacă da, selectați câte procente din ocuparea forței de muncă este post-pandemică versus ocuparea pre-pandemică? Если да, выберите, сколько процентов составляет занятость после пандемии, по сравнению с занятостью до пандемии? If yes, select how many percent of employment is post-pandemic versus pre-pandemic employment?
24.	Ați redus programul de lucru plătit al angajaților de sex feminin din cauza problemelor create de criza COVID-19 în 2019 - 2020? Пришлось ли вам снижать занятость (оплачиваемое рабочее время) сотрудникам-женщинам из-за проблем, вызванных COVID в 2019-2020? Have you reduced paid working hours of female employees due to the problems created by the COVID-19 crisis in 2019 - 2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text, % Dacă da, selectați câte procente din ocuparea forței de muncă este post-pandemică versus ocuparea pre-pandemică? Если да, выберите, сколько процентов составляет занятость после пандемии, по сравнению с занятостью до пандемии? If yes, select how many percent of employment is post-pandemic versus pre-pandemic employment?
25.	Ați atras împrumuturi suplimentare pentru organizarea muncii la distanță? Вы привлекали дополнительный кредит, микрокредит или заем для организации удаленной работы? Have you attracted additional loans for organizing remote work?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text

26.	Au plecat angajații din propria dorință din motive legate de COVID-19? Увольнялись ли сотрудники самостоятельно по связанным с COVID-19 причинам? Did employees leave on their own for COVID-19-related reasons?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text
27.	Plănuiți să vă schimbați sau să vă transformați domeniul de activitate din cauza consecințelor pandemiei? Вы планируете изменить или трансформировать свою сферу деятельности из-за последствий пандемии? Are you planning to change or transform your field of activity due to the consequences of the pandemic?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text
Rezultate financiare obținute (vânzări, producție, cotă de piață, altele) / Достигнутые финансовые результаты (продажи, производство, доля рынка, прочее) / Achieved financial results (sales, production, market share, other)			
28.	Cifra de afaceri pe an înainte de criza COVID-2019 în 2019 – 2020, $ Объем оборота в год до кризиса COVID-19 в 2019-2020, в USD Turnover per year before the COVID-2019 crisis in 2019 – 2020	☐ ____ pînă la / до / up to 3000 ☐ _____pînă la / до / up to 6000 ☐ ____ pînă la / до / up to 25000 ☐ ____ peste / более / above 25000	Mii $ Тыс. $ $ thousands
29.	A existat o scădere / creștere a cifrei de afaceri în 2021? Наблюдалось ли снижение или рост валового дохода в течении кризиса COVID в 2019-2020? Were there a decrease / increase in turnover in 2021?	☐ ____ scădere / снижние / decrease ☐ _____Nu / Нет /no ☐ ____ creştere / рост / growth ☐ ____ declin / отклонение / decline	Text %

30.	S-a modificat volumul de bunuri / servicii produse de companie ca urmare a pandemiei? Изменились ли объемы произведенных товаров/услуг компанией в результате пандемии в 2019-2020? Has the volume of goods / services produced by the company changed as a result of the pandemic?	☐ ____ scădere / снижние / decrease ☐ ____Nu / Нет /no ☐ ____ creștere / рост / growth ☐ ____ declin / отклонение / decline	Text %
31.	Ați extins comunicarea cu investitorii, clienții și partenerii prin intermediul rețelelor sociale, oferind informații tehnice despre produse și servicii? Расширяли ли вы общение с инвесторами, клиентами и партнерами через соцсети, предоставляя техническую информацию о продуктах и услугах в 2019-2020? Have you expanded communication with investors, customers and partners through social media, providing technical information about products and services?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	Text ☐ Da, Facebook / Фейсбук ☐ Da, Instagram / Инстаграм ☐ Da, VK / В Контакте ☐ Da, WhatsApp / Ватсап ☐ Da, Telegram / Телеграм ☐ Da, OK / Одноклассники ☐ Da, Linkedin / Линкед Ин
32.	Ați implementat vânzări online? Внедрили ли Вы онлайн – продажи в 2019-2020? Have you implemented online sales?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text
33.	Ați introdus produse sau servicii pentru combaterea și recuperarea după pandemia COVID-19, în 2019-2020?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text

	Внедрили ли вы продукты или услуги для борьбы с COVID-19 и восстановления после пандемии в 2019-2020? Have you introduced products or services to combat and recover from COVID-19 in 2019-2020?		
34.	V-ați implementat sectorul serviciilor, recalificându-vă personalul sau diversificându-vă activitățile în proiecte în care poate fi oferită asistență la distanță? Переходили ли вы в 2019-2020 в сферу услуг, путем переподготовки своих сотрудников или диверсификации своей деятельности в проектах, где может быть предоставлена удаленная помощь? Have you moved into the service sector, by retraining your staff or diversifying their activities into projects where remote assistance can be provided?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text
35.	Ați oferit traininguri online plătite? Предоставляли ли платные онлайн-тренинги в 2019-2020? Did you provide paid online trainings?	☐ ____Da, am început să oferim / Да, начали предоставлять / Yes, we started to provide ☐ ____ Da, dar le-am furnizat deja înainte de pandemie / Да, но мы уже предоставляли их до пандемии / Yes, but we already provided them before the pandemic ☐ ____Nu / Нет / No	text

36.	Ați atras fonduri de la agenții donatoare sau alte surse pentru cercetare și dezvoltare de soluții tehnice inovatoare solicitate pe piață? Привлекали ли средства от донорских агентств и других источников для НИОКР по инновационным и востребованным техническим решениям? Did you attract funds from donor agencies or other sources for R&D on innovative and in-demand technical solutions?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text
37.	Ați încercat să găsiți noi furnizori și clienți folosind asociații de afaceri sau din industrie, Camera de Comerț și Industrie? Пытались ли найти новых поставщиков и клиентов, используя бизнес ассоциации, отраслевые ассоциации, торгово-промышленную палату? Have you tried to find new suppliers and customers using business or industry associations, Chamber of Commerce and Industry?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text
38.	Ați putea furniza alte exemple de produse și servicii noi care ar putea ajuta colegii dvs. din industria SRE și EE? Можете ли вы привести другие примеры новых продуктов и услуг, которые могли бы помочь вашим коллегам в индустрии ВИЭ и ЭЭ?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ _____Nu / Нет / No	text

	Could you provide other examples of new products and services that could help your colleagues in the RES and EE industry?		
Asistență financiară acordată de guvern sau primită din alte surse / Финансовая помощь, предоставленная государством или полученная из других источников / Financial assistance provided by the government or received from other sources			
39.	Ați primit asistență financiară (împrumuturi, plăți amânate, reduceri de impozite), subvenții sau alte asistențe de la stat? Оказывало ли вам государство финансовую помощь - кредиты, снижение налогов, субсидии или иную помощь в 2019-2020? Have you received financial assistance (loans, deferred payments, tax cuts), subsidies or other assistance from the state?	☐ Da, împrumuturi preferențiat / Да, льготные кредиты / Yes, soft loans ☐ Da, reduceri de impozite / Да, снижение налогов / Yes, tax cuts ☐ Da, subvenții / Да, субсидии / Yes, subsidies ☐ Nu / Нет / No ☐ Alte (specificați) Другое (укажите) / Other (specify)	text
40.	Organizațiile internaționale v-au oferit asistență? Оказывали ли вам помощь международные организации? во время кризиса в 2019-2020 году? Did international organizations provide you with assistance?	☐ ____Da /Да / Yes ☐ ____Nu / Нет / No	text
41.	Cum a afectat sprijinul activitatea companiei în timpul crizei COVID-19? Как повлияла поддержка от государства на деятельность компании во время кризиса в 2019-2020 году? How did the support affect the company's operations during the COVID-19 crisis?	☐ ____ Da, a eliminat complet consecințele crizei / Да, в полной мере устранила последствия кризиса / Yes, fully eliminated the consequences of the crisis ☐ ____Eliminat parțial / Устранила частично / Eliminated partially	

		☐ ____ Nu a afectat în nici un fel / Никак не повлияла / did not affect in any way ☐ ____Nu am primit sprijin / Не получили поддержки / Didn't get support	
42.	Ce asistență doriți să mai primiți, în afară de ceea ce oferă guvernul? Какие меры вы посоветовали бы правительству для поддержки бизнеса, кроме тех, которые оно предлагало? What assistance would you like to receive, besides what the government is offering?	text	text